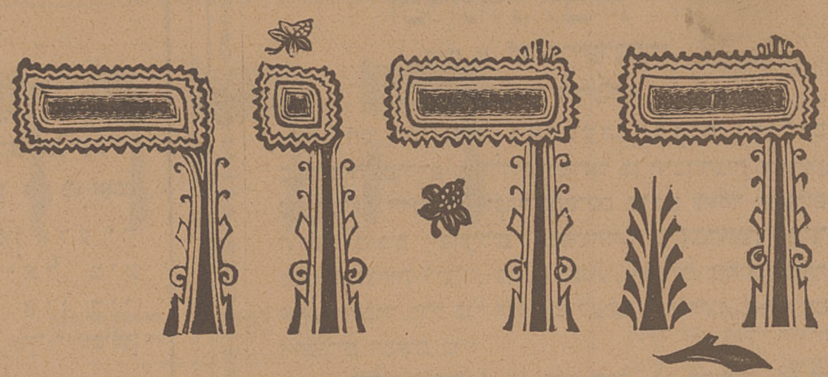
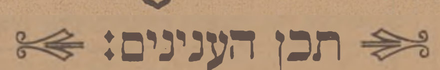

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף".

Krakau, 4 April 1901. גליון 15. קראקא, ט"ו ניסן תרס"א.

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה —.14 קראנען.
לחצי שנה —.7 „
לרבע שנה 3.50 „

ברוסיה:

לשנה —.6 רו"כ.
לחצי שנה —.3 „
לרבע שנה 1.50 „

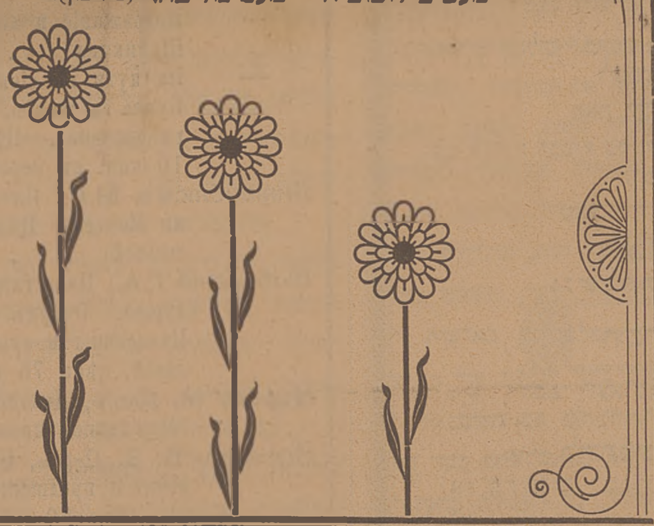
בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה: Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 19.

וירושלים תעלה על לבבכם!!

אלבום

מראה ארץ ישראל והמושבות

אנזיכטען פון פאלעסטינא און די יודישע קאלאניעס

פאטאגראפירט און בעשריבען פון י. ראפאלאוויץ און מ. זאכס

דער אלבום ענטהאלט פרעכטיגע בי׳לדער פון אלע יו־דישע קאלאניעס אין ארץ־ישראל מיט בעשרייבונג אין העברעאישער און דייטשער שפראך, פון זייער ענטשטעהונג און יעצטיגען שטאנד, אויך

בילדער פון וויכטיגע ערטער און שטעדט אין ארץ־ישראל

די בילדער זענען קונסטפאל געארבייט און געדרוקט אין איינער פון די בעסטע קונסטדרוקערייען אין דייטשלאנד, און די בעשריי־בונגען נעבען דעם לעזער א פאלשטענדיגעס בילד פון די קאלא־ניעס און דעם לעבען פון די יודישע אקערבויער אין ארץ־ישראל.

דער אלבום קען דינען אלס בעסטעס געשענק און צירונג

אין שטוב.

פרייז פון אלבום 3 רובל מיט פארטא.

אויף פערלאנגען איז אויך צו בעקומען אין פראכט־וויים־בלוי מיט גאלדשניט איינבאנד צום פרייז פון 4 רובל.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau

זכרונות לבית דוד

מאת א. ש. פריעדבערג.

(תוצאה חדשה).

הס׳ הזה כולל בארבעה חלקים גדולים ספורים היסטוריים מתולדות ישראל מן הרבן הבית הראשון עד תקופת הרמבמ״ן וכבר נתפרסם ברבים כאחד הספרים היותר טובים ומועילים בספרותנו. ס׳ זכרונות לב״ד מצטיין בצחות לשונו, בנועם סגנונו, ומסוגל ביחוד לעורר אהבה וכבוד בלב בני הנעורים לעמנו ולתורתנו, ואלה הם הספירים הבאים בו:

חלק ראשון: 1) פתח דבר, כף הסידים, 2) זר הדפנים, 3) הקוצה, 4) טבעת הקדושין, 5) הכבל והקוץ.

חלק שני: 6) הנעל, 7) הסנר, 8) האגרת, 9) הכנור, 10) הצלהיה, 11) התכריך, 12) שני מכתבים, 13) המאכלת, 14) הותם הנשיא.

חלק שלישי: 15) אות הקלון, 16) התרעלה, 17) הענק, 18) ספר הזכרון.

חלק רביעי: 19) זדון ומשוגה, 20) חליפות ותמורות.

מחיר חלק א׳ 1.54 ר׳ ועם פארטא 1.72 ר׳, מחיר הלק ב׳ והלק ד׳ 1.40 ר׳ כל אחד וע״פ 1.50 ר׳, מהיר הלק ג׳ 1.73 ר׳ וע״פ 1.91 ר׳. עבור כריכה מהודרה יש להוסיף 30 קאפ׳.

כתבת אחיאסף:

Издательство „АХІАСАФЪ“, Варшава.

האוצר

פתרון המלים שנמצאו במקרא ובמשנה וכו׳ ותרגומן לשפות רוסיא ואשכנז

מאת ש. י. פין (המנוח).

עם הערות (בסוף כל הלק) על השמות הנוגעים לחכמת הרפואה בכל ענפיה

מאת ד״ר ל. קאצענעלסאהן.

יצאה לאור

ונשלחה לכל החותמים

חוברת יט חוברת

הספר יוצא לאור במחברות א׳ באגען

מחיר כל מחברת 22 ק״פ ועם פארטא 24 ק׳.

אולם להותמים הוזל המחיר ע״פ התנאים

א) בתשלום למפרע עבור כל הספר — 8 רו״כ.

ב) „ „ „ 20 חוב׳ — 3 „

ג) „ „ „ 10 „ 1,80 „

ההותמים מקבלים ההוברות בכל שבוע חפשי מפארטא.

כתבת המו״ל: Издат. „Ахіасафъ“, Варшава.

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

Изданія Товарищества „АХІАСАФЪ“.

Ахадъ-Гаамъ, Рабство въ свободѣ, переводъ Н. Василевскаго	
— Подражаніе и асимиляція, переводъ Н. Шейнкина	
— На пути къ сіонизму, перев. Л-на . Буква и жизнь, Положительное и отрицательное. Цѣна каждой брошюры 10 коп. съ пересылкой	12
Лиліенблюмъ М.Л., Пять моментовъ изъ жизни Моисея. Цѣна 35 коп., съ пересылкой	40
Любарскій Г.А., Палестина, ея настоящее и будущее. Очеркъ положенія современной Палестины и существ. въ ней евр. колоній, цѣна 75 к. съ перес.	85
Нордау М. Д-ръ, Докторъ Конъ, трагедія изъ современной жизни, цѣна 60 к. съ перес.	66
Членовъ В. Е. Д-ръ, Второй конгрессъ сіонистовъ и предшествовавшія ему совѣщанія, цѣна 50 к. съ пересылкой . . .	58
Ямпольскій П. А. Д-ръ, Вступительная духовная бесѣда о еврействѣ . . .	
— Вторая бесѣда о еврействѣ, Третья бесѣда о еврействѣ, цѣна каждой брошюры 15 коп., съ пересылкой .	17
Яффе Л., Записки Давидова дома, по Рекендорфу и Фридбергу, цѣна 35 коп. съ пересылкой	40

I. Jahrgang. **Hadôr — Das Zeitalter** שנה ראשונה.

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו״ל: חברת „אחיאסף״.

ברוסיה:
לשנה . . . . 6.— רו״כ
לחצי שנה . . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ׳.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ׳.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ׳.
Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא. ט״ו ניסן תרס״א. גליון טו. — Nr. 15. Krakau, 4 April 1901.

„קולטורא לאומית״.

בעוד שאנחנו מתעוררים ל„תחיה״ נלחמים בעד „רעיון״, „שואפים״ וחולמים, מדברים גבוהה בספרות ובחיים על קנינינו הלאומיים והרוחניים, על רוח ישראל, על המוסר הלאומי, על תורת היהדות,—שמעולם לא הטלנו שום ספק במציאותם, ורק נשאנו ונתנו בדברים הללו בשביל לברר וללבן, להגביל בדיוק את תוכן המושגים ההם, להגדירם ולהדריגם— והנה בא ד״ר ברנפלד (במאמרו „קולטורא עברית—קולטורא לאומית״. „הדור״ גליון 5) ושופך לנו את הקיתון על פנינו, הורס בחרא מחתא את כל אשר בנינו. אין כל קולטורא עברית, אין כל סגולות מיוחדות לעם העברים, אין כל קנינים לאומיים ורוחניים לנו. אין לכם בעד מה להלחם, במה להתפאר ואל מה לקוות! והדברים האלה חותרים חתירה עמוקה מתחת ליסודות היהדות — עוקרים אותה ממש משורש.

היסוד היותר ממשי בשאיפותיהם של אלו האומרים להשיב את עם ישראל לתחיה בתור עם חי העומד ברשות עצמו, היא הציוניות הרוחנית—כלומר: לברוא לעם ישראל אטמוספירה מיוחדת שתוכל לקלוט ולפתח את האידיאלים של אומה זו, את תכונותיה וסגולותיה המוסריות ולהגשימם בחיים, בחיי האטמוספירה הזאת, ומשם יתפשטו ויכנסו לתוך החיים הכללים, שעתה הם נלחמים בהיסודות העברים. לא לאומיות עמנו, רצ״ל לא שאיפותיהם המדיניות, בראה את כל התנועה הזאת, כי איך שנחפוץ להכחיד את הדבר הזה, מוכרחים אנחנו להודות, כי לאומיות עמנו היא רפויה וחלשה מאד, וכמעט בטלה כליל בסבת שנות מאות רבות של נדודים וטלטולים בארצות זרים שלא חיינו חיים מדיניים. ולא עוד אלא שגם בימי שבתנו עוד בארצנו לא היתה מדיניותו של עמנו מוצקה ביותר. די לנו אם נשים אל לב כי מעולם לא לחם עמנו בעד חרותו המדינית כאשר לחם בעד דתו, רוחו וקניני היהדות. אבל לפי דברי ד״ר ברנפלד, כל העבודה הזאת רק למותר. לא נחוצה לנו כל אטמוספריה מיוחדת, כי אין לנו מה להשכין בתוכה. דבר לא ידחוק את רגלי השכינה המוסרית גם באטמוספירה הכללית.

ומה שממרר ומעציב ביותר הוא, כי בעל המאמר הנכבד לוקח לו רשות לבטל את כל ערכה של קולטורתנו הלאומית בטיסה אחת. על דברים כאלה שממלאים את כל חללה של ספרותנו ואת לבותיהם ומחותיהם של טובי בני עמנו, ראוי היה לו לד״ר ברנפלד לטפל בהם בכובד ראש יותר מעט — ולו יהיה כל זה גם רעיון שוא ומקסם כזב — ולהוכיח את בטולם בראיות והוכחות. ראוי היה לו ליסד את דבריו על יסודות מדעיים, ולא לבטל כהלכות פסוקות, בהעברה בעלמא, בדלוגים מענין לענין ובקפיצות מהר לגבעה ומגבעה להר. אכן אמיץ־לב הוא לגזול מן הרש את כבשתו היחידה בקרירות נוראה ובלענ לרש! קולטורא עברית אומללה! מה רע ומר גורלך, כי גם ד״ר ברנפלד, הדורש מכל איש ובכל ענין השקפות ומשפטים מנקודת המבט ההיסטורי, וגם הוא יבעט בך בקלות ראש ובאופן אכזרי כזה!

אולם לא ההקדמות הללו הן העיקר כי אם עצם הענין. מניח אני את הפלפול, אם יש לכל עם ועם קולטורא מיוחדת — שבודאי לאו הלכה כד״ר ברנפלד גם בדבר הזה — ואיני מטפל פה אלא בדבריו על הקולטורא העברית.

תמצית דבריו בנידון זה זאת היא: יש קנינים רוחניים לעמנו שמכירים אנחנו בטובם, מעלתם ותועלתם, ויש כאלה שמוטב להם שלא נבראו משנבראו. כמובן, באלה האחרונים אין לנו להתפאר. אולם — יחליט כותב המאמר הנכבד—גם בראשונים לא נוכל להתפאר ולהראות עליהם: ראו הנה קולטורתנו העברית! אחרי כי הם קנין כל העמים והאנושיות. כי „מה שאסרה תורה בנוגע לחקי המוסר, אסור כעת בכל ארצות הקולטורא״.

זה הוא יסוד דבריו במה שטען נגד נביאי השקר — כאשר ירשה לעצמו ד״ר ברנפלד להוציא מפיו מבטא שאינו מתוקן כזה — אשר רוממות הקולטורא העברית בפיהם. ובדברים האלה חשב לבטל את ישותה ומציאותה של זו האחרונה. אולם באמת דבריו אלה אינם אומרים כלום.

גם אם נחליט רגע אחד, כי אמנם כבר „מתוקן כל העולם כלו במלכות שדי״: כל האומות כלן הכירו במאור שבתורתנו, וכל המצות המוסריות שבהן מצטיין עמנו נעשו לקנין כל האנושיות,— גם אז יש לנו, בני ישראל, עוד במה להתפאר נגד העמים ויש לנו בקעה גדולה להתגדר בה.

עיקר מעלת העם הישראלי הוא לא רק במה שהוא מכיר במעלת המדות והמוסר, לא רק במה שאיננו מחלל את קדושת הקנינים הרוחניים והמושגים המוסריים במחשבה, כי אם בזה שידו תכון עמם גם בחיים. הוא ינשימם גם בפעולות ומעשים. עמנו יחיה את חייו, לוחם בעד קיומו על פי התביעות המוסריות האלה. אצלו אין כל הבדל ופרות במעלת הערכים המוסריים בממשלת המחשבה ובין ממשלת היש והמציאות.

לא בזה תמצא את הכח הקולטורי של היהודים, שיש להם תורת מוסר, כי אם בזה, שמתנהגים הם על פי התורה הזאת.

אמנם „מה שאסרה תורה בנוגע לחקי המוסר, אסור כעת בכל ארצות הקולטורא". אבל להאסורים האלה אין כל יד ושם בחיים. הם נשארו רק על גבי הניר. הנגודים והסתירות שבין יסודות חיי החברה, סדריה, תקנותיה וחקיה, לפי שצריכים היו להיות לפי תורת המוסר והמדות אשר בהאמונה השלטת, ובין אותם סדרי החברה, חיי האנושיות, שאיפותיה ואמצעיה שבהם תלחום את מלחמת קיומה, — הנגודים והסתירות האלה בולטים ונכרים כל כך, עד שקשה לנו לחשוב אותם בני ארצות הקולטורא המהוללות לבני האמונה הזאת.

סדרי החברה בפועל מיוסדים עוד ברכם על חקי יון ורומא — על העריצות והאכזריות, ולא על יסודי המוסר ומושגיו. גם על חיי האנשים הפרטיים לא השפיע עוד המוסר כמעט כלום. האגרוף מושל עוד ממשלת בלי מצרים באטמוספירה האנושית. חברי החברה עוד נחלקים לשתי מפלגות, אם גם בתמונה אחרת מאשר היתה בתחלה. האדונים גונבים, רוצחים, חומסים, פוסעים על ראשי העבדים ומשתמשים להנאתם באלה שלא זכו להיות לאדונים. כל הלמודים הנעלים לא הצליחו עוד להכרית את „החיה הרעה" מלבותיהם של אלו המחזיקים ברגלם, לרכך את רגשותיהם ולהביא מוסריות ואידיאליות במעשיהם ופעולותיהם. טפוסו של האדם, גם של ב דורנו, הנהו הרבה יותר קרוב על פי רגשותיו הסוערות, על פי נטיותיו הטבעיות, על פי מוסריותו, על פי היצר הרע הגדול שבו, המשעבד אותו לרצונו, — על פי כל אלה הנהו הרבה יותר קרוב ל„החיה הצהובה", לה„אדם הקדמוני", מהיותו קרוב אל הטפוס המקוה, כפי שהיה צריך להיות ע"פ הביבליה והאוונגליון.

„היהדות כבר נצחה!" מריע ד"ר ברנפלד בתרועת נצחון. לא. למנת לבנו, היהדות עוד לא נצחה! — נאמר אנו. עוד רחוק הדרך ממנה ועד הנצחון. עוד הרבה עליה ללהום ולהאבק עם הרוחות הרעות השוררות בעולם המוס- עד שתנצח. ואם גם נצחה — נצחה רק באטמוספירה המופשטת, בעולם המחשבה והעיון, ולא בחיים ובמציאות, בפעולות ומעשים; ועוד הרבה עליה להלחם עד שתכנס להחיים והמציאות, עד שתתאים את הלב אל המוח, עד שתרכוש לה „נאים דורשים ונאים מקימים", עד שתעשה את מושגיה המוסריים ל„הלכה ומורין כן", ולא יהיו כ„הני נשמתין ערטלאין דאזלי בלי לבושהון".

על כל הצרות והתלאות שעברו על ראש אומתנו, כי נהרסו ונחרבו הרבה קהלות קדושות, נשחטו ונהרגו הרבה אלפים מבני עמנו, עלינו להביט כעל דברים שהשביעו את רגשותיו של המין האנושי, אשר על פי טבעיותו הפראית שנמצאת בו הוא שואף לרצח ודם. האנושיות עודה במצבה הקרוב להטבע. אמנם ע"י אמצעים שונים הצליחו מאשרי בני האדם לחנק בקרבם את רגשותיהם הטבעיים לאיזה זמן, אבל אחרי כן שבו לתחיה ויתפרצו בסופה ובסערה כהר געש ויעשו שמות. הגורל נפל על היהודים להיות השעיר לעזאזל כי הם החלשים, הם המשוללים מכל מחסה ומגן.

התנועה האנטיסימיטית אשר קמה בימי הדור האחרון, שבעיקר הדבר לא הדור הזה הוליד אותה, כי אם שהיא עומדת וקימת מימי התגלות היהדות בתור חטיבה מיוחדה, מסוימת ומסתמנת על פי דמותה וצביונה הנכונים. הדור הזה העמיד אותה רק על יסודות יותר חזקים ומוצקים, על שיטה יותר מסוימת ומדויקת. הוא נתן בידה את כלי זיינה של ההשכלה, והמה יפוה וישכללוה על פי תבנית יותר חדשה ואירופאית, למען תהיה פעולתה יותר נרשמת וקולעת אל המטרה — התנועה הזאת הצמיחה ספרות גדולה ועבה. סופרים מכל המינים עוסקים בפתרונה בגלוי המקורים והסבות שהולידו את התנועה הזאת. — הוי נקרנים! כמה קולמוסים שברתם, כמה דיו שפכתם, כמה ימים ולילות ישבתם על מרוכה זו! אולם כל באוריכם והמצאותיכם הם מאפע; כל דברותיכם ומאמרותיכם הם פטפטי-הבל. ח"ס העליתם בידכם. התנועה הזאת אין בה מכל אותו היופי, האידיאליזציה הפילוסופית, שבהם אתם אומרים להערות את מקורה. מקורה -- רגשות-השאיפה להרוס ולחבל שבקרב לב האדם, הבוערות באש גיהנם עד להשחית, והן הרגשות שתמצאנה גם בקרב לב החיה והבהמה. קולו של האנטיסמיטיסמוס — קולה של החיה הרעה השוכנת עמוק עמוק בלב האדם ומושלת בכל רגשותיו, פעולותיו ומעשיו, ודוחפת אותו להשמיד ולהרוג בלי חמלה. האנטיסמיטים זורקים את כל ארסה של החיה ביהודים, יען כי אלה האחרונים הנם אמצעי קל ונוח, שבהם יוכלו לעשות רצון קונם. אלילם — החיה הרעה הרובצת בהם. רב לנו, כי על פי הסטיסטיקה התאמת הדבר, ש-רובם הגדול של אלה האנטיסמיטים הם בכלל רעים וחטאים.

הסבות, שהחיים עומדים רחוקים מן המיסר ואינם הולכים על פי תורתיו ומושגיו, הן שונות. הסבה הראשית — כי על פי תכונותיהם הגזעיות אינם מסוגלים העמים האלה לתורה זו, שמלמדת את האדם להגביר את הרוח על החומר, להמשיל את היצר הטוב על היצר הרע, לתת עליון את השכל על הרגש, לשעבד את הנטיות הטבעיות תחת עול המוסר ותביעותיו. עוד סבה אחת: מורי המוסר על פי התורה החדשה בראשית צמיחתה לא ידעו ולא הבינו את חקי ההתפתחות. לא ידעו, כי עמים שחיו על פי העריצות והאכזריות זה מספר רב של דורות, לא יוכלו לקבל השפעה מתורת מוסר קיצונית כזאת. לא ידעו את התביעות שנוכל לתבוע ממחוקק ומחנך לעם. על כל מחוקק לחנך את עמו על פי שיטת ההתפתחות, הדרגה ממדרגה למדרגה, ולא להלעיטהו בבת אחת בתורות ובדעות, אשר תכונותי של העם ומצבו המוסרי רחוקים מהן כרחוק מזרח ממערב. על המחוקק לא למשוך ולהעלות את העם לאותה המדרגה בסולם המוס- שהוא עומד עליה, אך, במדה ידועה, לרדת ולעמוד על אותה המדרגה שהעם עומד עליה, להסתגל לפי שעה להשקפותיו ודעותיו, ולפעול עליהן מ ש ם כי תהפכנה, תעוברנה ותשונינה לטוב. עליו לעשות הכל לאט לאט, ואז יוכל לקוות כי תורתו תעשה פרי ותפעל על חיי העם. אבל המה, מורי התורה החדשה, לא כן עשו. הם דרשו מה שדרשו מנקודת הפרינציפא הקים לעד, ואין לו כל-עסק עם שאלת האפשרות והמציאות, ולכן, אם גם קבלו עליהם המקבלים את תורתם ע"י מנ"עים וגורמים היסטוריים אחרים, לא הכניסוה לתוך החיים, ומ-אשית צמיחתה ועד עתה נשארה תלויה ועומדת כתורה שאין לה כל חבור וקשור עם החיים. ואולם כל הדברים האלה אינם אלא אגב אורחא. לי נחוץ היה רק להראות על הפאקטים, ולא לחקור אחרי הסבות. לי נחוץ היה להראות, כי גם אם נחליט שקניני היהדות כבר חביבים ויקרים לכל האנושיות, עוד „אין השמחה שלמה", כי בחיים אין להם כל כה ומציאות.

אולם באמת גם באטמוספירה המופשטת, בעיון ובמחשבה עוד לא התאוזרו קנינינו הרוחניים. עוד מושגי תרבותנו לא פרשו את ממשלתם בממלכת-הרעיונות. לפעמים קרובות תתלקח מלחמה עזה וכבדה בעולם המחשבה נגד רוח היהדות ומושגיה המוסריים, ותכלית

המלחמה הזאת להשמידם ולהכחידם. די לנו להראות על שני הלוחמים ברעיון היהדות במאה הזאת, על שטירנער ועל ניעטצשע, בכדי לראות עד כמה עוד לא כוננה היהדות את מוסרה וקניניה על יסודות שלא ימוטו. התגלות שני אלה הלוחמים לרעיון העריצות והאכזריות, האגרוף והחרב אינם חזיונות מקריים. אנחנו רואים פה „תחית המתים" בעולם הרעיונות: הדעות שמשלו בעת אשר יון ורומא מלכו בכיפה, קמו לתחיה ותמצאנה להן גואלים ולוחמים בשני המצרדים בזכות האגרוף והעריצות הנזכרים. היהדות שמה לפני האנושיות עצם גדולה, שהיא לא תוכל לעכלה ואיננה לפי קיבתה. היי האנושיות, עד שקבלה עליה את מרות בתה של היהדות, היו לגמרי אחרים מן החיים שהיא צותה אותם לחיות בהם. היא למדה לבני אדם את מרות הרחמים והחמלה, את הבאת־עצמו לקרבן על מזבח טובת אחרים, בעוד שהם לא ידעו עד אז את כל הרגשות המוסריות האלה, ומעולם לא ותרו על אחת מנטיותיהם הטבעיות בשביל טובת אחרים, או שיכוונו את מעשיהם לפי רגשי החמלה והחנינה. הגבורים והתקיפים חיו, התפתחו ופרחו מבלי שים לב אל החלשים ואל הנחשלים והמדוכאים. והנה עתה החל להתגבר החפץ „להחזיר את העטרה"—שמעולם לא היתה הולמתם כלל—„ליושנה". את פרי ההתקוממות נגד המוסר לא נוכל עוד לדעת. אולם, כפי הנראה, עתידות טובות נכונו לה. לע"ע נראה, כי תורתו של ניעטצשע עושה לה נפשות ורוכשת לה תלמידים אדוקים, כי התורה הזאת היא לפי רוחם והיא התגלמות משאת נפשם לנתק את כבלי המוסר, שאסרו אותם בידיהם ורגליהם ודורשים קרבנות מן הפרט לטובת הכלל.

זה הוא מצב הקנינים הרוחניים בארצות הקולטורא !...

ובכן הכח הקולטורי של היהודים הוא, כי כל אותם הקנינים הרוחניים, שלכל היותר הם רק קרובים בפיהם של העמים, אבל לבם אינו נכון עמם, נעשו לעצם מעצמיו ובשר מבשרו של העם העברי. הוא חי את חייו על פי תורת המוסר הזאת ואין הבדל וחילוק אצלו בין הלכה ומעשה. הם, בני עמנו, עשירים בכח מוסרי גדול, ללחום בעד הקנינים הרוחניים, ויכולים להביא קרבן את כל קניניהם החמריים למען הציל את קניניהם המוסריים. מה הם ומה כל חייהם בעיניהם עצמם, מה כל חופשתם המדינית לעומת הקנינים הרוחניים אשר להם, שבעדם הם נלחמים בחרף נפש ובהתמכרות אידיאלית שאין למעלה ממנה! יש לו להעם העברי הכנה טבעית עצומה וגדולה להגביר את היצר הטוב על היצר הרע, לתת עליון את השכל על הרגש, להתאים את הלב אל המוח, ולא שיהיה המוח חושב אחרת והלב מרגיש אחרת. אצל היהודים אי אפשר הוא שתמצא חזיון היסטורי מכוער כאותו החזיון, שעם כלו ישליך אחרי גוו את אלהיו בעטיו של מלך אחד אשר נתן עיניו בבית־מלכה אחת. את כל גדלו ותקפו של הכח המוסרי אשר לעם העברי אתה יכול למצוא אפילו באותם ה„מנהגים הנבערים", שד"ר ברנפלד מרבה כל כך לשפוך עליהם את זעמו וחרונו בעת האחרונה ונלחם בהם בכל אחד ממאמריו. אינני חפץ להצדיקם בדברי אלה ולאמר, כי על ישראל תפארתם. אבל חפץ אני לאמר, כי בסבות אשר חוללום נוכל למצוא את הכח המוסרי של העם העברי. הוא לחם בעד קניניו הרוחניים מבלי שום לב אל הצרות והתלאות שעליו לשאת ולסבול בשבילם בחייםהחמריים, ולא עוד אלא שהוסיף גם גדרים וסינים עליהם, למען ישתמרו יותר הקנינים הרוחניים העיקריים. וגם בנוגע להנדרים המוסריים האלה יש לו הכח והיכולת להקריב בשבילם את כל טובו ואשרו.

זה הוא כחה של הקולטורא העברית!—לשאת ולסבול, לחיות ולמות על קדושת המוס־יות ועל קיום קניניה הרוחניים, להקריב את החיים ואת אשרם על מזבח טהרת המדות והמוסר.

הכח הזה הולך ונחלש בימים האחרונים ע"י זרמי הקולטורא הכללית — סדרי היי החברה על פי קנה־המדה המוסרי — שהולכים מנגד להרוח העברי ומשתדלים לבטלו ולנצחו. אולם זה הוא דבר כל שאיפותינו, לברוא מרכז עברי, ששם יוכל להתפתח ולפרוח הרוח הישראלי בלי כל מעצורים ומכשולים, להשכין את „השכינה הישראלית" במקום אשר שם לא ידחוק שום דבר את רגליה.

אנחנו מאמינים כי חפצנו זה יצלח בידנו, אחרי כי אנחנו בני ישראל מאמינים בצדקת המוסר ובפרוגרם הכללי, ודבר זה אי אפשר אלא על ידי ההשפעה הישראלית על האנושיות הכללית; ולכן כל התנועה עתה היא דבר, שמהלך ההיסטוריה הכללית ורוח האנושות הביאו איתו לעולם. לפי האמונה הזאת תהיה גאולת ישראל גאולת האנושיות כלה.

ואני אראנה ולא עתה, אשורנה ולא קרוב!

זיטומיר. ש. צ. זעצער.

השקפה על דברי המדינות.

(דברי הקיסר ווילהלם.— הוכות אודותם.— אחרית „השלום" בדרום אפריקא.— המו"מ בין קיטשנר ובין באָטהא.— כה"ע האנגלים מתהללים בשקר.— הענינים בחינא.— שביתת העבודה על חוף ניאפל.— שביתת העבודה במרסיליה.)

הקיסר ווילהלם קבל מלאכות הועד המדיני של פרוסיה, אשר באה לברכו. נשיא הועד הביע את צערו על כי נפגע הקיסר בידי נער שובב, גם הזכיר את המאורעות הרומים לזה שאירע את הקיסר ווילהלם השני, היינו, את מעשה האָדעל ומעשה נאָבילינג, אשר שניהם נקשו בקיץ שנת 1878 בנפש אביו זקנו, הקיסר ווילהלם הראשון, ויאמרו לספותה. על הדברים האלה ענה הקיסר ווילהלם להבאים לברכו, כי אמנם ידע להוקיר דברי ברכה ופיוס כאלה, אבל נפשו מרה עליו לראות, עד כמה השתובבו כעת בני הנעורים משובה נצחת, וכי הנקל כעת לאיש להרים ידו במלך. האשם הזה תלוי בכל פנות העם, כי חנוך בני הנעורים איננו על הצד היותר טוב. הדברים האלה העלו שרטון בלב רבים, והליברלים שואלים, אם אָשם העם כלו במעשה נער חסר דעה? ואולם הקיסר לא האשים את העם, גם לא תלה את הסרחון באחת הכתות המדיניות או הסוציאליות, אלא בהחנוך הרע, כי הרגילו עכשיו לשלוח לשונם ולדבר סרה גם במושל הארץ. ואולם ידוע הוא, כי במקצוע זה חטאו ביותר ה„לאומיים" הקנאים, אשר היטב חרה להם, על כי נמנעה ממשלת גרמניה מלבוא לעזרת הבורים, אלא אדרבה כרתה ברית שלומים עם אנגליה. אין אחת הכתות המדיניות, אשר חמת עכשוב תחת לשונה, ככת הלאומיים הקנאים, ולא בצדק החליטו הליברלים להתאונן על דברי הקיסר, אשר לפי השקפה ידועה צודקים הם.

ובדרום אפריקא נכזבה תוחלת אנגליה להתם המלחמה. קיטשנער בא במו"מ עם באָטהא על דבר השלום, וכבר הקדימו כה"ע באנגליה להכריז ברבים, כי השלום קם ונהיה, אף פרסמו תנאי השלום, אשר לפי דבריהם רצוים הם במאד לאנגליה, יען כי נכנע לב הבורים החלשים לפני האנגלים הגבורים. אמנם הטילו רבים ספק באמתת השמועה הזאת ושאלו: באָטהא הוא שר צבא ולא נשיא הריפובליקא, אשר

לו למסור חילו, אם רואה הוא, כי אין לו מנוס והשעה צריכה לכך, והוא מקבל על עצמו אחריות מעשיו אלה, אבל ברית שלום מה זו עושה כאן? מי נתן לו יפוי כח לכרות ברית בשם הריפובליקא ואת פי הרשות לא שאל? אבל עתה נודע, כי לא דובים ולא יער! קיטשנר ובאטהא נדברו רק על דבר השלום, אשר אמר זה האחרון להציע לפני ממשלת טרנסוואל. ואולם תנאי התנה מראש, כי יהיו דברי השלום רצוים להבורים, ואם לא, אז לא די שלא יסכים להם, אלא לא יקבל על עצמו אפילו להציע אותם לפני הממשלה. ובאמת כאשר הזה מראש כן היה. באטהא דרש תנאים שונים, ובעיקר הדבר, כי תסכים ממשלת אנגליה להעמיד את הבורים ברשות עצמם ולקיים את ממשלתם בידם, אלא שביד ממשלת אנגליה תהיה ההשגחה הראשית, שהרי כזה בקשה לפני המלחמה. כן התעצמו בדבר ה„מחילה הגמורה", אשר אמרה ממשלת אנגליה לזכות בה את הבורים. בדבר הזה כזבו גם כן כה"ע האנגליים. הם הכריזו, כי בקש באטהא מחילה וסליחה בעד הבורים וכי נאות לו קיטשנר בדבר הזה, אלא שהוציא מן הכלל את שרי הצבא, וביהוד את דיוויט. והנה מה למחילה ולסליחה בנוגע להבורים? כל עם יוכל לקרוא מלחמה על חברו, ואם יכשל במלחמה יקרעו את ארצו— או חלק ממנה — מידו, גם ישלם דמי המלחמה. אבל אין כאן עון ואיננו צריך לכפרת פשע. ואולם באמת היה המו"מ רק בנוגע להבורים של הקולוניות האנגליות, אשר עזרו לאחיהם במלחמה. בדבר הזה אמנם יש מרד ומעל, ובאטהא דרש מממשלת אנגליה, כי תתחייב, לבלי לענוש את המורדים האלה קשה, והעונש היותר חמור יהיה, כי יקחו מן הנענשים זכות הבחירה לזמן קצוב או לכל היותר עולמית, אבל לא יענישו אותם לא עונש גוף ולא עונש ממון. ויהי כאשר לא הסכים קיטשנר לכל התנאים האלה, והציע אחרים, השיב לו באטהא, כי אין בחפצו להציע אותם לפני ממשלתו. ובכן נתפרדה החבילה. בינתים הכריזו שטיין ודיוויט, כי לא תמה המלחמה עוד, ועל הבורים להחליץ ולעמוד על נפשם ועל ארצם בלי עיפות ולאות.

ובאמת עיפה גם נפש אנגליה למלחמה זו ומאד תחפוץ, כי יבוא לה הקץ. העניגים בחינא סכוכים ומסובכים, וכבר חששו, כי תפרוץ מלחמה בין אנגליה ורוסיה. ואם אמנם נתפשרו שתי הממשלות האלה לבסוף, הנה רואה כל מבין, כי כל זמן שתהיינה ידי אנגליה מלאות עבודה בדרום אפריקא לא תעשה חיל באסיה. ואולם לעומת זה קשה עליה למחול על כבודה ולתת להבורים חנינה, אחרי כי פעם אחת אמר סלסבורי ברבים, כי אפילו כמלא נימא לא ישאיר להם חירות מדינית. רק אמצעי אחד היה, להביא קץ להסכסוכים האלה, היינו, אם במקום הממשלה הקונסרווטיווית היתה באה ממשלה ליברלית באנגליה. ואולם אין יסוד לתקוה כזו לפי מצב הענינים כעת.

וממשלת איטליה לא תוכל להחזיק מעמד. בעיר ניאפל קראו הפועלים עושי מלאכה על החוף שבתון לעבודתם, וכל האניות העוברות ושבות דרך העיר הזאת לא תוכלנה לנוח שם על החוף, לפרוק משא ולטעון אחר תחתיו. שבתה כל עבודה בעיר, והמון אנשים רעבים ללחם, ועם כל זה אינם נכנעים ואינם חפצים לוותר על תביעותיהם אף כחוט השערה. לעת עתה לא הפרו השובתים את מנוחת העיר, וגם הממשלה יראה להתערב בדבר, בכדי שלא להעלות על עצמה את חמת השובתים מרי הנפש. אבל לבה דואג וחרד לאחרית דבר.

וגם לממשלת צרפת דאגה כזו. בעיר מרסיליה קראו הפועלים שבתון, וגם שם אי אפשר לאניות עוברות ושבות לפרוק ולטעון משא. בהיות, כי אחד משרי הממשלה על כת הסוציאליסטים יחשב — מובן מאליו, כי לא תעשה הרשות כלום לרעת עושי המלאכה, וכה הולכים גם שם הענינים ומסתבכים מיום ליום.

בארצות המערב.

י"נ.

ימי הקיץ הולכים וקרבים, ובין אחינו שבמערב הולכת וסוערת השאלה: מה יהיה בדבר אחינו ברומיניה? בקיץ שעבר הושיב המלך את פיטר קארפ ה„אירופאי" בראש הממשלה ואז קוו לכל הפחות לתשועה מועטת. קארפ היה בברלין ובווינא ודבריו היו עם גדולי אחינו בערים האלה. שיחותיו נודעות כבר למדי ונכרים דברי אמת, כי היה עם לבו להקל מעט את העול הקשה של אחינו האמללים. ואולם, כפי הנראה, לא הפיק בזה רצון מאת בני עמו, וסוף סוף הוכרח לעזוב את מקומו. כעת יש לנו ברומיניה ממשלה „ליברלית", וידוע הוא, כי הליברלים ברומיניה קשים לישראל יותר מן הקונסרווטיווים.

אחינו שבמערב יראים, כי בימי הקיץ תחל מחדש גלות אחינו מרומיניה, והשאלה היא: מה לעשות לטובתם, או במה ימנעו בעד שטף התנועה הזאת? איך שיהיה משפטנו על דבר יחוס עשירי אחינו אל הגולים העניים, הנה אין ספק, כי גלות, כזו שהיתה בקיץ שעבר, היא ללא תועלת ותגרום הפסד מרובה, הן לאחינו באירופא והן להגולים בעצמם. אלו האחרונים מכרו את שארית רכושם, היינו מטלטלי ביתם, במחיר קטן והלכו לבקש להם מנוח אשר ייטב להם. אחינו הנדיבים הוכרחו להשיב אותם אל ארצם ואל מקומם. נמצא, כי בכדי טרחו ובזבזו כסף הנדבות ולאחיהם העניים לא הושיעו. וכאשר שבו אלו בערום וחוסר כל למקומם היה מצבם רע מאשר בתחלה.

אין אנו יודעים, אם היה בהבטחות קארפ ממש, ואולם לכל הפחות נסה האיש הזה להרגיע את לבנו בהבטחותיו. הממשלה הליברלית לא תעשה כלום לטובת היהודים וגם לא תבטיח כלום, ומה גם בידעה, כי נבאש ריחה באירופא ובשום אופן לא ילוו לה סכום הנון, את אשר היא מבקשת. נוסף לזה, הלא נמצאים היהודים זה כבר במצור ובמצוק. אפילו אם תעמוד הממשלה מנגד ולא תוסיף להרע להם, כבר הביאה אותם עד הדיוטא התחתונה, וגם באפס מעשה תניע למטרתה, להצר צעדי אונם.

ואולם עם כל המצב הרע הזה רק עצה נבערה היא. לעוץ לאחינו האמללים, כי ינסו מחדש לגלות מארץ מולדתם. בטרם נתן להם עצה כזאת, עלינו לדעת: אנה הם הולכים? הלא זאת היתה סבת המכשול הגדול בשנה שעברה, כי נעו ונדו מבלי שידעו, איה ימצאו מנוח לכף רגלם.

הקהלה הלונדונית עומדת וצווחת, כי אי אפשר לה לקבל המון נודדים עניים, מאחרי שהיא נטפלה עוד בהמון העניים שבאו מרוסיה בשכבר הימים. לכל היותר תוכל לעזור להם, בכדי שיעשו דרכם הלאה לאמריקא. ואולם משם הלא ישיבו אותם, כאשר אירע בקיץ שעבר. הלא זאת היא תלונתה על הקהלות באוסטריה ובגרמניה, כי שלחו את הגולים העניים בלי חשבון לאנגליה, ושם היו מוכרחים לשלחם לאמריקא, ואולם מאמריקא שבו ריקם, באופן כי ירד כסף הנדבות לטמיון. ואמנם נשפטים כמה מסופרינו עם עשירי היהודים באנגליה, ואפשר כי באמת יש קצת אבירות הלב בתלונתם זו, אבל איך שיהיה, בודאי לא תוכל אנגליה לקבל את הגולים, ואפילו אם תקבלם, יגועו שם ברעב.

גם אמריקא סגרה את החוף בעד גולי רומיניה. ידוע הדבר, כי בקיץ שעבר הושבה אניה אחת של נודדים, אשר באה לאחת החופים של אמריקא, ובזה שמו בבת אחת קץ להשאלה הסבוכה הזאת. ואולם בדבר הישוב באמריקא יש לעיין בו הרבה, ובודאי אי אפשר לחרוץ משפט על פי השמועה, אלא ראוי לעיין בדבר על פי ידיעה נכונה וברורה, שהרי בינתים נשתנו הענינים הרבה.

בקיץ שעבר היתה בארצות הברית באמריקא מלחמת הבחירה, אשר הטילה סער עצום בדעת הקהל. איש לא ידע מראש בהחלט, איזו

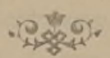
מפלגה מדינית תנצח במלחמה: הריפובליקנים או הדימוקרטים, אם כי היה אפשר לשער, כי יד הראשונים תהיה על העליונה. ואולם הדבר היה תלוי בהמון הבוחרים, וכל מפלגה מדינית התאמצה למשוך אותם אחריה. ידוע הוא, כי הריפובליקנים באמריקא הם המוכסין, כלומר בעלי האינדוסטריה, אשר העלו את המכס על סחורות הבאות מחוץ בכוונה ברורה, כדי לנעול דלת בפניהן. כאשר נצחה המפלגה הזאת לפני חמש שנים, הבטיחו להעם כי על ידם יושע באופן ממשי, שכר האדם יהיה, והשבר האיקונומי ירפא במהרה. אף קימו בכלל את הבטחתם, ובאמת עלתה שם האינדוסטריה בימים האחרונים ועשתה חיל. ואולם הפועלים והעובדים רגנו אחרי המוכסין, באמרם, כי אמנם יש להם כעת עבודה, אבל מחיר העבודה איננו גבוה, ולעומת זה עלה השער על כל הצרכים ההכרחיים, יען נעלו דלת בפני הסחורה הבאה מחוץ. בשעת תנועת הבחירה הבטיחו הריפובליקנים לעשות רצון הפועלים ולחוק חוקים חדשים, כדי לנעול השער בפני הפועלים הבאים מחוץ, להתחרות עם ילידי הארץ. ולעת עתה השתמשו בחקים הקיימים, כדי להשיב את גולי רומיניה למקומם. אמנם עכשיו, כתום סער הבחירות, אפשר כי תעלים הממשלה את עיניה ולא תקפיד כל כך בהכנסת הגרים. ואולם על ספק כזה אי אפשר להניע את היהודים העניים ממקומם; דבר זה צריך שיעשה בישוב הדעת ובחשבון ברור. השאלה היא רק: מי יחקור בדבר?

היהודים באמריקא צועקים לאמר: חלילה לכם, להסב את שטף הגלות אלינו, כי בנפשנו ובנפש הנולים הוא! לדבר עמם משפטים על זה, לא נצדק. רוח היא באדם, כי יחוס על נפשו יותר מאשר יחוס על אחרים, אפילו על הקרובים לו. אין זה דבר נקל, לקבל המון עניים ולדאוג למחסורם. כן יראים היהודים היושבים באמריקא, כי רבוי הישוב הזה יעלה עליהם את חמת עם הארץ, שהרי גם בלעדי זה כבר נמצאים אנשים עוינים את האורחים האלה. אדוני הפבריקים שמחים לקראתם בסתר לבם, כי על ידיהם יוזילו שכר העבודה, אבל האנשים הנזונים מעמל כפיהם יקצפו על אלה הבאים לטול את החררה שהם מהפכים בה. אם יקצפו על היהודים המרבים לבוא לארצם בהמון גדול, יקראו לזה „שאלת היהודים", אבל ידוע לנו, כי כזה היה גם בנונע להסינים שהתישבו בשכבר הימים בקליפורניה. השאלה הזאת צריכה לברור על פי הסתכלות ישרה. ואם נשמע, כי אחינו באמריקא ימחו בדבר, אל נבהל על פינו ונאמר: אבירי-לב הם, רחוקים מצדקה. לפעמים רחמים כאלה אכזריות הם. על פי רגש החמלה לבד לא נפתור שאלה קשה וסבוכה כזו.

ואולם מלבד שאלת הגלות, יש עוד שאלה עמוקה בדבר רוב היהודים אשר ישארו בארץ. כנודע היתה בהם יד הצורר קנטיקוצינו להרוס את הקהלות הישראליות ברומיניה. דבר זה נעשה רק מסבת „רשעות" פשוטה, שהרי לזה לא היתה להם שום אמתלא לאמר: היהודים איכלים בכל פה את יושבי הארץ. והרעה היותר גדולה בדבר, היא: כי נקל להרוס מלבנות. גם אם תעמוד הממשלה כעת מנגד ולא תוסיף לשלוח יד בסדר הקהלות, כבר יחסר להן עתה כל משען ומשענה. קארפ הבטיח לסדר את הקהלות באופן קרוב לאותו איפן שבאוסטריה, אבל אין הממשלה הליברלית נזקקת להבטחת חברתה שהיתה קודם לה. החוק בדבר בתי הספר הוציא את בני העניים מכל למוד וחנוך. אין קהלה, אשר תחזיק בית הספר על חשבונה, ואפילו אם היתה קהלה זו, הלא עניה היא ואין בידה לכלכל בית החנוך לכל צרכיו. הדבר הזה מוטל כעת על אחינו במערב. עליהם לנסות דבר אל הממשלה, כדי להביא ענין בתי הספר לבני ישראל לידי שיטה ברורה. אפשר, כי נכנע כעת לב הרומינים במעט, ולכל הפחות לא תוסיף הממשלה להניח מכשולים חדשים על דרך הנדיבים, אם גמרו בדעתם לצאת לישע אחיהם האמללים. ענין סדר הקהלות ויסוד בתי הספר הוא העיקר בשאלת היהודים ברומיניה.

בקצרה: תשועת אחינו ברומיניה תוכל להיות רק על ידי עשירי אחינו בארצות המערב, אבל היא דורשת חמלה רבה וישוב הדעת. עלינו לחשוב, איך נושיע לאלה, אשר אי אפשר להם להחזיק מעמד בארץ מולדתם, ואיך נושיע להרוב הנשאר בארץ, תשועה חמרית ותשועה מוסרית. כי לא רק לקיום אחינו העניים נדאג, אלא גם למוסרם, כי לא יהיו להמון צוענים בצוק העתים, את אשר חפצים הרומינים ברשעתם ובלבם העקוב.

ש. ב״ד.

ברוּסיָה.

(פרק קטן לשאלת הנשים.)

„לכו התפרנסו זה מזה!"

והיהודים הולכים ו„מתפרנסים" זה מזה: הם אוכלים איש בשר רעהו. אין אדם מישראל יודע במה הוא משתכר, אבל הוא יודע היטב במה משתכר רעהו, ולכן הוא ממהר לעשות ב„מתכונתו" למען הוציא פת־לחמו מבין שניו. — אך הן לא לזאת כון דוד המלך!

אמנם אין לכחד כי בני ישראל מתפרנסים זה מזה, גם כפשוטו של דבר. הרב, השדכן, החזן, הסופר העברי, השמש, ה„פאדראדציק" (המספיק את כל הצרכים) לפסח, השו״ב, המורה „דת אל", המגיר, המנקר. העולה לתורה ל„תוכחה", וכל יתר „כלי הקדש" ו„כלי החול" הנחוצים שאי אפשר לקחת אותם מקרב הגוים, הלא רק על אחיהם בני ישראל פרנסתם.

גם סתם בעלי מלאכות שבישראל, כגון: חייטים, רופאים, סנדלרים, דנטיסטים, נגרים, יוריסטים, וכדומה — מוצאים לרוב את פרנסתם בקרב אחיהם, אעפ״י שיש דוגמתם גם באוה״ע; כי סוף כל סוף אוהב היהודי לתת להרויח לאחיו בן עמו, לפי שהוא בזול יותר.

אינני מתלוצץ כל עיקר — האמת המרה מדברת מתוך גרוני. אחינו בני ישראל הם רחמנים בני רחמנים לגמול חסד לאחיהם המתים, או לתת „נדבות" לאלה הנחשבים כמתים, — אבל לתת פרנסה לאחיהם, זאת אינם אוהבים עד מאד. היהודי משלם בעין רעה לאחיו חלף עמלו הגשמי או הרוחני, תחת אשר לנכרי הוא משלם בעין יפה וביד רחבה. והיהודים אשר נפשם יפה ביותר, אינם משתמשים כלל באחיהם, לא לצרך גשמי ולא לצרך רוחני.

„היהודי איננו יודע את מלאכתו", כזאת נשמע משתי הקצוות: מאדוקינו ומאינטליגנטינו. ואמנם לא אחליט כי מפני שהפתגם הזה שגור גם בפי צוררינו, לפיכך שקר גמור הוא. אינני מן הקנאים, מן השוביניסטים, האומרים: אך טוב בישראל. אמת הדבר כי יש אומנים ישראלים רבים שאינם מדקדקים באומנותם כחבריהם שבאוה״ע. אמת הדבר כי גם בבעלי המלאכות הרוחניות שלנו, יש רבים שאינם בקיאים במלאכתם כחבריהם שבאוה״ע. אבל גם הדייקן והבקי שלנו איננו רצוי לרוב אחיו. היהודי, וביחוד היהודי האדוק, עודנו משועבד להשקפות הגיטו, ועפ״י ההשקפות ההן היה כל כחו וגבורתו של ישראל רק בתורה, והאומניות והמדעים הם נחלת הגוים. לפיכך קשה ליהודי להאמין, שאחיו העברי עושה גדולות גם מחוץ לארבע אמות של הלכה. ואף גם זאת: האומנים ואנשי „המדע" שהיו בגיטו לא היו באמת מצוינים במלאכתם; החייטים והסנדלרים וגם הרופאים היו כמעט כלם הדיוטים במלאכתם ושרלטנים, במחילה מכבודם, מאין מקום ללמוד את המלאכה ואת המדע על בורים. לפיכך גם אחרי אשר יצא היהודי מן הגיטו עוד נשרשה האמונה בלבו כי מלאכת אחיו היא בודאי מלאכה גרועה וחכמתו היא שרלטנות.

לכן נראה לעתים קרובות כי בהודע לאיש יהודי, שפלוני האומן או פלוני החכם או פלוני הרופא או פלוני הסופר אדם מישראל הוא, יחל לפקפק בו ולהטיל ספק בכח מעשיו, תחת אשר לפני הערותו

את מקורו היה נכבד ונערץ ונאמן בעיניו מאד מאד. ולכן יקרה בודאי לעתים קרובות הדבר אשר קרה לרופא עברי ממכרי: הוא נקרא אל יהודי עני אשר חלה מחלת־צנה. ויבא ויבדקהו ויכתוב לו רפואה. ויהי בצאתו, ותלך אחריו אשת החולה ואמו ואחותו לחקרו: האם מחלה אנושה היא. ויגד להן הרופא כי לעת עתה אין כל סכנה נשקפה, אבל יוכל היות כי המחלה תביא בעקבה דלקת הריאה. „השמעתן?!" קראו הנשים אשה לאחותה, „דלקת הריאה! ואנחנו מחשות! נמהר ונקרא ל ר ו פ א!" (כלומר: לרופא נכרי, כי הרופא העברי שעמד אצלן לא נחשב כלל בעיניהן כרופא).

ואולם עלינו להודות, כי התנועה הלאומית כישראל והתנועה האנטישמית בגוים הועילו הרבה לפשט את העקמומיות הזאת שבלב ובמות. לאט לאט מתחילים היהודים להוכח כי העצה: „לכו והתפרנסו זה מזה" היא מצות עשה שהזמן גרמא; וגם אלה אשר בסתר לבם עודם מחזיקים במשפט הקדום, מורשת הגיטו, משתמשים באומן עברי, ברופא עברי וכו'. אבל בנוגע למתן שכר עוד לא התעשתו ה„מפרנסים" להעמיד את ה„מתפרנסים" הישראלים בשורה אחת עם בני אומנותם הנכרים — אולי יען שמפני אחיהם אינם בושים כל כך.

רק בפרנסה אחת עוד יד ה„מתפרנסים" העברים על התחתונה— ועלי להודות, כי לא באשמת המפרנסים. הפרנסה הזאת היא אחת שהיא שתים, והיא נוגעת ל„מין היפה". כונתי אל ה„בונות" וה„גוברננטות". מספר המשפחות הלוקחות אומנות (גוברננטות) או סננות־אומנות (בונות) לילדיהן — רב עתה מאד בישראל, ביחוד בערים הגדולות. אבל כמה מהגוברננטות והבונות העומדות על משמרתן בבתי ישראל, עבריות הן? רק חלק קטן מאד, וגם החלק הקטן הזה לא מבנות ישראל שברוסיה הן, כי אם מן העבריות שבחו"ל או ממדינת קורלנדיה. ומדוע?

בתחלה הייתי חושב כי רק ה„מתבוללים" לוקחים לבניהם גוברננטות ובונות נכריות. אבל אחרי כן ראיתי כי גם אנשים שאינם חשודים על ה„התבוללות" עושים כזאת, ולא עוד אלא שאפילו עברים לאומיים עושים כזאת, ולא עוד אלא שאפילו אנשים שקשה להם מאד להכניס נכריות לביתם עושים כזאת -- ולא עוד אלא שאפילו אני בעצמי הוכרחתי לעשות כזאת.

כן, ה ו כ ר ח ת י — ולכן בטוח אני כי גם כל בעלי הבתים עושים זאת מפני ה ה כ ר ח. פשוט, יען כי לעת כזאת (ואצ"ל קודם לכן) אין כמעט בתוכנו בנות עבריות הראויות להיות לבונות ולגוברננטות, כלומר למחנכות הגונות. בהשכלתן אינני מפקפק ח"ו כל עיקר — הן. לזו נתן אות זהב בצאתה מן הגימנזיום, ולזו נתנה תעודה רבת התשבחות, זו יודעת על פה את כל ספרי הלמוד, וזו בקיאה עד להפליא בכל ספרי ה„מחקר והפלוסופיה" למן ב ו ק ל ועד פ י ס א ר ע ו ו — אבל להיות אומנות לילדים אינן מוכשרות בכל זאת, או ד ו ק א בשביל זאת. אין להן אותו הרוך, אותה הנעימות, אותה ההרגשה הדקה, אותה ההכרה בנפש הילדים. אותה ההסתגלות ל„עולם הקטן", אותה דעת־החובה וכל יתר המדות הדרושות למשרת אומנת ואשר — הנני מודה זאת בלב קרוע ומרתח — מצאתי ר ק בבנות הערלים *).

כשאני נצרך לבעל מלאכה או לרופא או ל„בוכהאלטער כפול" וכדומה, אין לי דבר עם ה„עבר" שלו, עם חנוכו בבית, עם השקפותיו ודעותיו על העולם והחיים, וכו' — אני בודק רק את טיב אומנותו ואת יכלתו במקצוע העבודה שאני מוסר בידו. אבל כשאני נצרך לאומנת לילדי, אז אינני מסתפק כלל „בהעברת צפרני על חודו של סכין", כלומר בבדיקת התעודה שנתנה לה בבית הספר — אז אני חוקר ובודק גם את ה„עבר" שלה, את משפחתה, את החנוך בבית שלה, את דעותיה והשקפותיה על הכל; אז אני מדקדק מאד גם בחצוניותה גם בפנימיותה, גם בהליכותיה עם אלהים גם בהליכותיה עם אנשים, וביחוד בהליכותיה עם המיועדים להיות אנשים, ר"ל עם הקטנים. „דאס בעסטע איז נור גוט גענונג פיר אונזערע קינדער", אומר פתגם האשכנזים, וכן צריך שיאמר גם ישראל. לילדי אני מחויב לבקש את ה מ ו ב ח ר: לא בגדים נבחרים, לא ממתקים נבחרים, לא שעשועים נבחרים; אבל ח נ ו ך נ ב ח ר, מורים נבחרים, אומנות נבחרות.

ומה אנחנו דורשים מן הבונות והגוברננטות? הלא רק שתהיינה מחונכות בעצמן, למען תוכלנה לחנך אחרים. אבל לצורך זה נחוץ הוא שתבאנה אתן גם חנוך בבית ולא רק חנוך בית הספר. ולדאבוננו עלינו להודות כי האומנות העבריות שלנו (ברוסיה) אינן מביאות אתן כל חנוך מבית אבותיהן, ולכן אינן יכולות לתת אלא מה שלמדו בבית רבן — וזה לא יספיק לצרכנו. כי העלמות העבריות המבקשות משרת אומנת הן מבנות עולמותינו הבינונים (או גם מן השדרות התחתונות), כי בנות עולמותינו העליונים, ואפילו בנות יהודים אמידים, לא תהיינה לאומנות בשכר. ואיזה חנוך קבלו הבנות האלה בבית אבותיהן? האם חיו הבנות האלה ח י י ם א ח ד י ם עם אבותיהן? הן תיכף כאשר נכנסה הבת אל הגימנזיום כבר היתה רחוקה מאבותיה מהלך ת"ק שנה, ומשנה לשנה רחב התהום אשר ביניהם; וההתנכרות הזאת, גם אם איננה מביאה ת מ י ד לידי זלזול הורים (ל ר ו ב באה הבת לידי כך), בכל אופן איננה עלולה לתת לאותה בת אותה „מדת האשה" במיטב מובנה, הבאה רק מתוך חנוך־בית ט ב ע י, והנחוצה כל כך לאומנת ילדים. הבת הזאת תוכל להיות חרוצה ומשכילה מאד בלמודים, היא תוכל לדעת גם את כל דרכי הנימוס החצוני (כפי שלמדה מחברותיה בבה"ס), היא תוכל לדעת גם את דרכי ההוראה (כפי שלמדה ממוריה או מתוך ספרים),— אבל בכל זאת לא תסכון למשרת אומנת לילדים ולעזור לבעלת הבית (כי הגוברננטה ואצ"ל הבונה תלקח גם לעזור במשק הבית), כי היא לא חיתה חיי בית, ונפש הילדים ונפש ההורים ויחוסן זו לזו ז ר ל ה, ז ר ל ר ג ש ו ת י ה, גם אם ב ש כ ל ה תשיג את הידיעה הזאת.

סוף דבר, עלינו להודות כי בנידן דידן לא ה„מפרנסים" הם האשמים, כי אם ה„מתפרנסים". וכל החושב כי אלה הלוקחים גוברננטות ובונות נכריות אל ביתם, „מתבוללים" הם— אינו אלא טועה. אל תדינו את חברכם עד שתגיעו למקומו! צאו ובקשו לכם א ת ם אומנות עבריות לילדיכם וראיתם את הבריות המשונות אשר „תצענה לפניכם את שרותן"... ולהפך, בקשו לכם אומנות נכריות, וראיתם את הבריות הנעימות אשר תבאנה אליכם, בריות הלוקחות את לבב הגדולים והקטנים ב ט ב ע י ו ת ן, במדת האשה שבהן, ואשר יחד עם זאת הן גם זריזות ויודעות את מלאכתן על הצד היותר טוב.

והמצב המעציב הזה לא ישונה לטוב, עד אשר יבואו ההורים והבנות לידי הכרה בנחיצותו של ה ח נ ו ך ב ב י ת, בנחיצות ח י י ם א ח ד י ם של האבות והבנים. ישתדלו ההורים לחנך את עצמם, למען יוכלו לחנך את בניהם ובנותיהם, ואז תוכלנה בנותיהם (אם תצטרכנה לזאת) להיות לאומנות לילדים כדאיבעי. אמנם כל אב וכל אם חפצים

*) גם האומנות העבריות ממדינת קורלנדיה מצוינות לרוב בכל המדות הנ"ל. אבל הן מספרן לא גדול די הספיק לכל בתי ישראל הנצרכים לאומנות. וגם יש בהן חסרון גדול, זה מבטאן בשפת רוסיה שאיננו מהודר עד מאד.

בודאי כי לא תצטרכנה בנ:.יהם להשלח החוצה, אלא למען הנשא לאיש,— אבל בימים הרעים האלה, מי זה יוכל לדעת אחריתו ואחרית בנותיו? לכן אך טוב לתת לבנות את הכשרון להיות אומנות — והפרנסה הזאת איננה רעה כלל וכלל. הדרישה גדולה מאד, והשכר הגון, והמשרה גם היא הגונה. והעברים המשכילים (ב„מתבוללים" להכעים אינני מדבר) הנצרכים לאומנות לילדיהם, מוכנים ומזומנים להרבות בשכר האומנת העבריה, אם רק תהיינה בה אותן המעלות אשר אנחנו מוצאים באומנות הנכריות, או באומנות העבריות המעטות הבאות ממדינת קורלנדיה ומחו"ל.

A.

במכתבי־העתים.

ב„המליץ" נדפס בימים האלה מאמר ארוך בשם „הציוניות והחנוך". השם אולי איננו מן המובחר, כי כל עיקרו של המאמר מכוון אל ה„חדרים" ואל התקונים הנחוצים להם; וגם בלי „ציוניות" מותר וגם חובה היא לעסוק בשאלות החנוך העברי. ובכלל לא טוב הדבר שאנחנו תוחבים את כל שאלות חיינו לתוך פיה הרחב של ה„ציוניות" — חוששני שנקלקל בזה את קיבתה סוף כל סוף. הן היא עודנה רכה וצעירה לימים עד מאד, ומלבד זאת היא שקועה עד הצואר בעבודות אחרות — והאם כח אבנים כחה כי תבלע ותעכל את כל „שאלותינו"? הלא טוב טוב יעשו סופרינו לו פנו ב„שאלותיהם" את כ ל המון בית ישראל, ולא דוקא אל ה„ציונים". יש יהודים רבים שאינם „שוקלים", ובכ"ז הם יהודים כשרים, וגם חכמים הם, וגם פדגוגים הם, וגם אוהבי עמם הם — ולמה לא נשאל גם לעצתם הם בענינים הנוגעים לחנוך העברי, ר"ל לכל העם כלו? „הציוניות והחנוך"! כאלו היו הציוניים האפוטרופסים לחנוך בנינו, וכאלו אי אפשר לתקן את ה„חדרים" ואת דרכי ההוראה בלי עזרת ה„שוקלים" הידועים וראשי ה„אגודות" הידועות.

אבל הן לא בשביל כך באתי. וגם בעל המאמר הנ"ל לא בא בשביל הציוניות, אלא בשביל תקון החדרים ותוכן עניני הלמוד. ולא אכחד כי במאמרו הארוך יש, מלבד מלים זרות ומבטאים פילוסופיים השגורים עתה בעוה"ר בפי כל המורים העברים, גם דברים נכוחים אחדים. אבל עוד יותר יש בו דברים לא נכוחים. למשל:

„המוננו דורש ידיעות דתיות־מוסריות, היסתוריות לאומיות, ידיעות המחנכות את המוח והלב, וסופרינו נותנים לו — ספרות ילדים המטפשת את הילד עד מאד, פשרות בין תביעות דתיות ובין פדגוגיות־דידקטיות וקולות הדוחות את הלמודים הדתיים־מוסריים לגמרי. ומה היו אחרית כל הפשרות והקולות? המבוכה גדלה עוד יותר. עתה לא ידעו המורים ברור מה טוב ללמד לילד יותר: גמרא עם תנ"ך, תנ"ך לבד, תנ"ך ושפת עבר, או לא זה ולא זה כי אם שפת עבר?"

הלשון והסגנון אינם ברורים עד מאד, אבל גם הכונה איננה ברורה. בכלל נראה לפענ"ד כי אעפ"י שהסופר הזה משליך מימינו ומשמאלו מבטאים פדגוגיים־פילוסופיים כפתים, בכ"ז הוא צולע על ירכו בראשי יסודות הפדגוגיה. הוא איננו יודע כי אסור להוציא את הילד מעולמו ולהזקינו קודם זמנו. הוא איננו יודע כי ספרות הילדים צריכה להיות פשוטה ותמימה עד מאד, ובכ"ז איננה „מטפשת" את הילדים. הוא איננו יודע כי ל מ ו ד י ם דתיים־מוסריים אינם נקלטים כלל במוחו של ילד, אבל בהנתן לו חקות המוסר בלבוש ס פ ו ר נ ע י ם תבאנה כשמן בעצמותיו.

הוא איננו יודע כי „הפשרות והקולות" שטובי סופרינו מכניסים לספרות הילדים אינן דוחות כלל את הלמודים הדתיים־המוסריים; כי אפשר לילד עברי לקרא „הגדות אנדרסן" או אפילו הגדות גְרִים וספורי שמידט וכדומה, ויחד עם זה גם ללמוד את התורה ודברי ימי ישראל וגם החקים הדתיים ה ר א ו י ם להודיעם לילדים. ואם ה„מורים" אינם יודעים ע ת ה „מה טוב ללמד לילד יותר" — הן לא במיתודות ובספרות הילדים העון, כי אם המורים לבדם אשמים שהיו למורים בלי דעת וחשבון — ולדאבוננו יש באמת „מורים" רבים כאלה.

במקום אחר אומר הסופר החקרן:

„אך מעט הוא אם ידע הילד כי עצם זה לדוגמא נקרא בשפת עבר בשם זה ועצם פלוני — בשם זה. העיקר הוא המוסר הישראלי, הרגש הלאומי, ואת זה אפשר לשאב אך ורק י ש ר מדברי הנביאים בעצמם, מיעודיהם, תוכחותיהם, אנחותיהם וצרותיהם".

צדקת, אמן פדגוג! אבל ילמדנו רבנו איך יוכל הילד „לשאב את המוסר הישראלי, את הרגש הלאומי, י ש ר מדברי הנביאים בעצמם" — אם לא ידע „כי עצם זה לדוגמא נקרא בשפת עבר בשם זה ועצם פלוני — בשם זה"?! הן הנביאים כתבו את דבריהם ע ב ר י ת ואיך יבינם הילד בטרם ילמד את הלשון העברית? אין זאת כי כונתך היא שילמדו ילדינו את התנ"ך „יחד עם הלשון", ר"ל שיפטפטו אלפי פעמים את תרגומה של כל מלה באופן שלא ידעו עד עולם לא את הלשון ולא את דברי הנביאים, כאשר יחיב למוד „כפול" כזה — אבל הן בזאת לא חדשת מאומה, כי כן ילמדו ילדינו בכל החדרים ה„עתיקים" — ואתה, לפי מבטאיך הנשגבים, הנך רחוק לכאורה מדרכי המלמדים הפשוטים.

ואם ככה נכבד בעיניך המוסר הישראלי והרגש הלאומי שאפשר ל„שאבו" רק מתוך התנ"ך, למה זה תאמר במקום אחר ב„לעג מר":

„כאז כן עתה לומדים ילדי היהודים המשוחררים במערב אירופא את היהדות מ„היסטוריה ביבלית" בשפת אשכנז או אנגלית".

מה יש לצחק על זה? הן הילדים ההם לא למדו „כי עצם זה לדוגמא נקרא בשפת עבר בשם זה" וכו', ובכן אי אפשר להם לשאב את הרגש הדתי וכו' אלא מהיסטוריה ביבלית בשפת אשכנז או אנגליה! אדרבא, לטעמך, אך טוב לילדי ישראל שילמדו את ההיסטוריה הביבלית בכל לשון שהם ישומעים. ובאמת, כדבריך אלה אתה אומר לכל שאינך יודע מה אתה חפץ. וכי בשביל שאחינו המערביים אינם מלמדים את בניהם את הלשון העברית, לפיכך אסור להם גם ללמדם את התנ"ך או את ההיסטוריה הביבלית בלשון שהם שומעים? זהו הגיון של מלמד „עתיק", במחילה מכבודך!

ושמא תאמרו כי הסופר הוא באמת מלמד „עתיק" שהתחפש בכלי מ ל ו ת ז ר ו ת ובמבטאים פדגוגיים נשגבים? הס מלהזכיר! כי במקום אחר במאמרו מוכח להדיא שאיננו מוצא קורת רוח בדרכי ההוראה הנהוגים ב„חדרים". כי הוא קורא מנהמת לבו:

„כאז כן עתה יכלה הילד הרך של היהודי הבלתי משוחרר (ר"ל יהודי רו"פ בנגוד אל יהודי המערב) את כחותיו החלשים שתים עשרה שעות ביום, כלומר יותר מעובד בבית חרשת, בחדר בית רבו".

ועתה בא באמת קץ כל בינתי! רבש"ע, מה חפץ אותו המקונן? המיתודות וספרות הילדים שנבראו למען ה ק ל לילד את למוד הלשון העברית ולהביא בלבו את תורת הלשון ב ה ד ר ג ה למען יוכל אח"כ ל ל מ ו ד א ת ה ת נ " ך על נקלה, — כל ה„פשרות והקולות" האלה אינן מוצאות חן בעיניו, כי אם הוא דורש בחזקה שישאב הילד, כל מה שצריך לשאב, אך ורק י ש ר מדברי הנביאים בעצמם. ובכן הלא נטל

על הילד ללמוד עפ״י הסדר הישן, היינו, לעשות את התנ״ך לראשית למודים, ללמוד בכל יום פסוקים אחדים ולחזור עליהם אלפי פעמים (למען ילמד את דברי הנביאים ואת הלשון גם יחד, כמין ״כורך״). ו״סדר״ הלמוד הזה יוכל לשאת איזה פרי הלא רק בשבת הילד בחדר רבו שתים עשרה שעות ביום, כידוע לכל מי שלמד בחדר. ואם כן אפוא למה זה יהנה נכאים על אשר יכלה הילד הרך וכו׳ את כחותיו החלשים שתים עשרה שעות ביום?

הארכנו מעט בדברי ״הסופר״ הנ״ל, יען כי כדבריו אנחנו שומעים לעתים קרובות, בכתב ובע״פ, מפי ״מורים״ ידועים השואפים לחדשות ואינם יודעים למה הם שואפים. ובאמת אין החסרון תלוי לא ב״המיתודות״ ולא בספרות הילדים — כי אם ב״מורים״ בעצמם. רב לנו לדבר על דבר דרכי הוראה חדשים או עתיקים, נדבר נא על דבר ״מורים מתוקנים״ היודעים את מלאכתם ושאינם צריכים כי ישים ״ספר הלמוד״ בפיהם את כל אשר עליהם לעשות ואת כל אשר עליהם לדבר.

— w —

מאורעות ומעשים.

ה׳ סניאל מארקוס, ראש האינספקטורים של המונפולין לטאבק בסמירנא, הדפיס סריה של מאמרים במכה״ע ״הדור״ הצרפתי, אשר בהם יתאר את מצב היהודים ברומיניה, ויכחיש את הודעות הממשלה ועושי דבריה, המתאמצים להצדיק על היהודים את הדין. כידוע, נחשבו היהודים על פי חקי רומיניה ל״זרים״ אשר זה מקרוב באו, וע״כ אין להם חלק ונחלה ברומיניה. ה׳ מארקוס מוכיח במופתים חותכים, כי היהודים נושנו בארץ רומיניה, ואולי יקדם זמן התישבותם גם לזמן התישבות עם רומיניה עצמו! התקופה ההיסטורית של עם רומיניה מתחילה מן המאה הארבע עשרה, כאשר בא באהדאן ממארמאראס למולדוי, והוואלאחים פרצו מכדינת דאציה לארץ וואלאהיה. לעומת זאת יש לנו ידיעות נאמנות, כי היהודים ישבו במדינות מולדוי־וואלאחיה עוד בסוף התקופה העתיקה. פויל הקדוש ויוסיפון מזכירים מציאות קהלות עבריות בחצי־אי הבלקנים ובקרן צפונית־מערבית של הים השחור. בשנות המאה הרביעית לספה״נ הוציא תיאודוסיוס פקודה להפריפיקטים של מקדוניה, דציה ואיליריה, כי יסוכו על בתי מקדש היהודים ולא יתנו לנגוע בהם לרעה. משנות המאה השביעית עד העשירית משלו בארץ הכוזרים, אשר גבולות ממלכתם היו מן הדון עד הדונוי, כנזכר במכתב יוסף מלך הכוזרים אל ר׳ חסדאי אבן שפרוט.

— בברדיטשוב יוסד ברשיון שר ההשכלה בי״ס לאומנות. הממשלה תתן לבנין ביה״ס 5900 רו״כ, ועוד 4000 רו״כ בכל שנה להחזקתו. ושלטון העיר נתן מגרש להקים שם את הבית ועוד יתן 10,000 רו״כ לבנין הבית וסך 4000 מדי שנה בשנה להחזקתו. ביה״ס יפתח מראשית ש׳ 1903.

— בראשית חדש אפריל יסע לפאריז סגל החבורה שנבחר מאת אספת חובבי ציון הכללית ללכת פאריזה ולבקש מלפני חברת יק״א רחמים על הפועלים באה״ק.

— מצפת מודיעים, כי בגליל נעצרו הגשמים, וכל תושבי הגליל וביחוד אכרי המושבות באו במבוכה גדולה. בשם מושל העיר הוכרז, לסגור יום אחד את החנויות ובתי הספר, וכל יושבי העיר בני כל הדתות השונות התאספו בבתי מקדשיהם להתפלל. כחמשת אלפים נפש מאנשי העיר, יהודים, מושלמנים ונוצרים יצאו לקברי צדיקיהם מחוץ לעיר ויתפללו שם.

— ה״אגנטורה הרוסית״ מודיעה, כי ביום 8/21 לח״ז נגש איש אחד, בן יועץ־הממשלה ניקולי קונסטנטינוביטש לאגאווסקי, אשר בא מסאמארא לפטרבורג, אל בית ראש הסינוד הקדוש, ויקרב אל החלונות המוארים אשר ללשכה ביציע התחתונה, ויור פעמים בקנה־רובה אל מול השלחן אשר עבר שם ראש הסינוד הקדוש פאָביעדאָנאָסצעוו. אח״כ ירה עוד פעם אחת אל חלון השוער, וגם ירה פעם רביעית להניא מרדוף אחריו. הכדורים פגעו בספון הלשכה ולא הסבו אסון. לאגאווסקי מכהן בתור סטטיסטיק באחד מבתי הפקודות בפלך סאמארא.

— לרגלי המלחמה בחינא וההוצאות הרבות הקשורות בה, נדחתה ברוסיה מסירת מס המעונות למועצות הערים. עתה הכירה הממשלה לאפשר למסור למועצות הערים את המס הזה מראשית שנת 1902.

— במשך ש׳ 1900 הוציאו ממעמקי האדמה זהב במשקל 385,910 קילו, במחיר 1329 מיליון פראנק; את הסכום היותר גדול נתנו ארצות הברית באמריקא והוא 118,362 קילו. באוסטרליה הוציאו—113282, בקאנאדא—49121, ברוסיה—43,744 ובטרנסוואליה—10,300 קילו.

— ע״פ הספירות האחרונות אשר נתפרסמו בפאריז בדבר התרחבות הלשונות בארץ, מדברים אנגלית 116 מיליון נפש, רוסית 85, אשכנזית 80, צרפתית 58, ספרדית 44, יפונית 40, איטלקית 34 וחינית 300 מיל׳ נפש.

— ע״פ הצעת שר הפנים ביום א׳ פיברואר ש״ז, צוה קיסר רוסיה, לרגלי סבות מיוחדות, לתת את הזכות להרב הדתי במיטוי, ה׳ הירש נוראק, לשאת משרת רב הממשלה בכל רחבי ארץ רוסיה.

— ע״פ ספירות הממשלה היה מספר הגולים שנכנסו לארצות הברית במשך הזמן מן 30/XI 1899 עד 30/XI 1900—515,000 נפש, בהם 108000 סלווים, 100000 איטלקים, 63,000 יהודים, ואשכנזים 30000 נפש. מן 90787 נפש אשר באו לארצות הברית מרוסיה, היו— יהודים 37011, רוסים 1165; מן 6459 נפש אשר באו מרומיניה היו יהודים 6183 נפש, מגליציה באו 16,920 נפש, מאשכנז 337 יהודים, מצרפת 17 ומאיטליה 2 יהודים.

— בקארלסבאד נתגלה מעין חדש, המוציא שפעת מים בשמונה מאות ליטר בכל רגע. בכל שנה בימי החורף נוהגים לחתור בהמעינות, כדי שלא יסתמו החורים והמים לא יפלגו להם דרך במקום אחר. מעין ״שפרודל״ המסומן במספר 2, מוציא מים רבים אשר חומם יגיע עד 53° במעלות ריאומיר, והוא הנכבד מכל המעינות. כאשר חתרו בו בשנה זו, כדי לנקות פי המעין, פגעו בחלמיש צור והפועלים הוכרחו לעזוב את עבודתם. אז החלו לחתור במעין הסמוך לו נו׳ 3, אשר חדל זה כמה לתת מימיו, ופתאם התפרץ זרם מים רותחים, וימלא את כל ההיכל. המים מוסיפים להתפרץ בלי־הרף, והחופרים מבקשים תחבולות שונות לעצור בעד השטף.

—ה׳ נאָבעל יליד שוויידיה השאיר אחריו, כנודע, הון רב, אשר מפריו ינתן פרס לאנשים המצטיינים בפעולותיהם להרבות שלום בארץ. בסוף שנה זו יהיה זמן הפרעון של פרס בסך 200,000 פראנק. האנשים אשר הקדישו מבחר ימיהם לטובת הרחבת רעיון השלום, ואשר בל״ס יטלו חלק בהפרס, הם ה׳ פרעדעריק פאססי בפאריז, ראנדאל קרעמער בלונדון והברונית ברתא זוטנער בווינא. הראשונים, בתור נבחרי בתי הנאמנים בצרפת ובאנגליה, השמיעו דרשות רבות וחשובות לטובת השלום, יסדו אגודת־שלום בארצות שונות ולקחו חלק בהתיסדות בתי־משפט לפשר דברי ריב בין עמים. בהשתדלות ה׳ פאססי התאספו ג״כ אספות־השלום בפאריז, בלונדון וברומא; והברונית זוטנער כתבה לפני אחת עשרה שנה את הספר המפואר ״די וואפפען ניעדער״, אשר נפרץ ברבבות אכסמפלר׳ בכל ארצות תבל והועיל הרבה להרחבת רעיון השלום בעולם. מלבד זה יסדה הברונית אגודות־שלום רבות, והשתתפה בכל אספות השלום. הועד של נאָבעל לחלוקת הפרס קבל הצעה כי הפרס ינתן בתור אות־כבוד לקיסר רוסיה בעבור קראו את אספות שאלות השלום בהאאג.

- הפרופ׳ י. ג. טראיצקי קרא ביום 5/III ש״ז בהאקדמיה לתורת הדת הנוצרית שיעור־למודים ע״ד התלמוד. הספרות הרוסית מרבה לעסוק בשאלות היהודים, אבל השאלה טרם נתבררה די צרכה, מפני כי הסופרים לא שמו לב כלל לחקור ולדרוש בספרי הדת של היהודים. התלמוד הוא כספר החתום לפני המון הקוראים, וע״כ יאמינו לדברי מוציאי דבה עליו. הנואם באר את קורות התלמוד לחלקיו — המשנה והגמרא ותולדות התפתחות תורת הקראים.

אֲנָשִׁים וּסְפָרִים.

א.

מַאקְס שְׁטִירְנֶר.

בחפצי לתת לפני קוראי „הדור" סריה של תולדות אנשי שם: השקפה על חייהם, ספריהם, פעולותיהם ומעשיהם, ולתאר את החיים הפנימיים — העשירים בצד הפסיכולוגי שבהם — של אלה האנשים, אשר פעולתם והשפעתם נראו בשדה המחשבה האנושית ויניעו את גלגלי הליכתו של עולם ההגיון, העיון והמעשה בספריהם או בפעולותיהם החברותיות והצבוריות, בחרתי לי לנושא מאמרי הראשון ממין זה את האיש הנפלא אשר את שמו ציינתי ממעל למאמרי זה.

ולא לחנם נתתי לו את משפט הבכורה.

בעת הזאת, שה' ברדיצבסקי שדר נירא בעולמנו הספרותי בתביעותיו ודרישותיו הבנויות על יסודי תורתו של ניעטצשע, ומוסך בקרב הקוראים הצעירים רוח עועים ע"י מה שיטיף להם „רזי דרזין" מעין התורה ע"ד ה„אדם העליון" בעל הידים הארוכות, אשר תאהזנה בהמון קרדומים לנתוש ולהרוס את כל היקום והיש, ואין לפניו לא חמלה וחנינה ולא צדקה וחסד, ורק כלו שואף לדם, לרצח, להרג ולאבדן,— בעת הזאת, שיציצו מספרותנו המונים המונים של „בני־אדם עליונים" קטנים, תלמידים ותלמידי תלמידים האדוקים בשיטת רבם, אשר יעדרו עמו יחד, למען הזריע את „צמחי ניעטצשע" אלה על אדמת ספרותנו העניה,— בעת הזאת לא למותר הוא לפנות אל „מרי דחיטא" עצמם למען דעת אותם. ראוי לדעת נֻאת חמימותם ורתיחתם במקורם הראשון של אותן ה„דברות" וה„מאמרות" שהוגשו אלינו בכלי שני ושלישי, להכיר היטב את חייהם של אבות־אבות „עליונינו" ואת שיחם ומשנתם.

ואחד מן הצדיקים, אשר הסידי תורת ניעטצשע מוקירים ומעריצים אותו, אחד מן האלילים, אשר אדוקי התורה הזאת עובדים אליו—הוא קאספאר שמידט, אשר שמו הספרותי הוא מאקס שטירנר. הוא היה הראשון שהפיץ את גרעיני המוסר החדש הלז על אדמת הפילוסופיה המוסרית.

בשנת 1845 הוציא מאקס שטירנר את ספרו „היחיד, רכושו וזכיותיו". ומה נפלא גורל האיש הזה וגורל ספרו! מלאכת שטירנר היתה מלאכת ההוראה באיזה גימנזיום. בשנה הנזכרת יצא ספרו, וגם אמנם לא כתב בכל ימי חייו דברים חשובים אחרים, וימת בעוני ומחסור ובאין־שם בשנת 1856 בליפסיאה. אכן הספר ההוא בצאתו עורר שאון גדול. כל המפלגות השונות, כל גאוני עולם המחשבה, עולם המוסרי והמדיני יצאו למלחמה על הספר הזה, אשר במדה גדושה מאד ערער את כל יסודות המוסר היותר עיקריים וינפץ את כל עמודי חיי החברה. אבל עד מהרה נפסק קול השאון הזה, וכמו פורה שר של שכחה השכיח את שם המחבר ואת דעותיו, אשר השמיע בספרו ואשר לחמו כל כך כנגדן כל אזרחי עולם המחשבה וההגיון, וגם בספרי תולדות הפילוסופיה בכלל ותולדות הפילוסופיה המוסרית בפרט, וכן בספרים אשר מחבריהם מטפלים בתולדות הספרות, השתלמותה והתפתחותה עוברים עליו בשתיקה או מסתפקים לכל היותר בדברים אחדים מעטי ערך אשר יכתבו על אודותיו. אולם מתחלת שנות השמונים, וביחוד בשנות התשעים, החל שמו של מאקס שטירנר להנשא שנית על שפתי כל, לרגלי שיטתו הפילוסופית של ניעטצשע, אשר דעותיו של שטירנר מצאו בו לוחם גדול ומצדד בזכותן, בהיות השקפותיהם בהרבה ענינים דומות זל"ז. החקירה כדעותיו וכתורותיו ובמחברן גרמו לזה, שבשנת 1882 יצא ספרו במהדורה שניה. אכן נפלא הדבר: שמו של המחבר, ספרו, דעותיו והשקפותיו, אשר גלי ים השכחה ששפו וסחפו אותם, נראו עוד הפעם נשאים באטמוספירה הפילוסופית. הפעולה שפעל הספר בצאתו בפעם השנית גדלה הרבה יותר מבפעם הראשונה. הספר רכש לו מוקירים ומעריצים רבים בין קהל הסופרים, עד כי היו גם כאלה שלא יכלו לתנות את פרשת כל תענוגם הרוחני שהתענגנו בקראם בו ואת הפעולה החזקה שעשה עליהם. אחד הסופרים, אחרי קראו, כותב: „די לנו לקרוא את הספר הזה, למען הרגיש את עצמנו נקיים מכל שמץ עון, בטוחים מבלי לכת תועה בדרכי החיים וחפשים מכל עול קשה; לרכוש לנו את חירותנו ואת עצמיותנו, כאשר רכש לו המחבר, אשר יכולים אנחנו לחשוב אותו לאחר ומיוחד בדורנו זה."

אות הזמן הוא, כי אחרי אשר כמת כבר נשכח שם המחבר מלב כל הוגה וחושב, אחרי עת קצרה מאד שהעסיק את הקהל הנבוה הספרותי, שב ורכש לו המחבר בדעותיו את לב העולם הפילוסופי באופן בולט וניכר כזה.

מאקס שטירנר לוהם את מלחמת האינואיסמוס. ברוב קנאה והתלהבות ילהם את מלחמתו זאת בעד זכיותיו של היחיד וחובותיו לו לעצמו, מבלי שים לב אל חוקי החברה המושלים ויחוס הפרט אל הכלל. שיטתו הפילוסופית־המוסרית תמתח קו בקורת קשה מאד על כל יסודי החברה ועל כל תורת המוסר החברותי של דורו. הוא לוחם נגד הליברלים, הלאומיים, הסוציאליסטים, הקונסרווטיווים,— נגד כל אלה ילחם ויהרום את כל אשר בנו ההונים היותר גדולים בדורו. כל כתה ומפלגה שתדרוש מן הפרט איזה קרבן על מזבח טובת הכלל ותשים מכשולים על דרכי התפתחותו והשתלמותו על ידי חקי המוסר שלה, שעל פיהם מחויב היחיד לותר על זכיותיו ולסגת אחור מסלם ההשתלמות שהוא נצב עליו, למען לא יזיק להכלל — כתה כזאת פסולה בעיניו, ולו גם תתן הרבה זכיות גם להפרט. בעיניו עומדים עניני ה„אני הפרטי" למעלה מעניני החברה והכלל, ובכל דבר אשר בכחנו להביא את ה„אני הפרטי" שלנו למחוז ההצלחה והאושר עלינו להשתמש בו, גם אם הוא „סם מות" להחברה וחלול תורתה ומוסרה. לדעתו, אין כל הגבלות וגדרים, מכשולים ומעצורים במה שנוגע לעניני עולמו הקטן של ה„אני הפרטי" אשר לנו. כל האמצעים, ואפילו אלו שאינם מוסריים ביותר, כשרים, אם רק יכולים הם להוסיף דבר על אשרנו וטובתנו — אנחנו. אין דבר, אומר שטירנר, לוקח את לבי ומעסיק אותי מלבד האני אשר לי, כי הדבר האחד הממשי שיש לו לאדם הוא האני שלו. גם שם העצם הכללי „איש" איננו בלתי אם מושג מופשט. אנחנו רואים לפנינו את ראובן, שמעון, לוי, כלומר: מספר רב של „אני", ולא איש, ולכן צריכה להיות השתדלותו של כל „אני" להטיב רק לנפשו הוא ולא לדאג לאחרים.

בלחמו בסוציאליסטים יטען כדברים האלה: „מי היא הבריה הזאת, שתקראו לה בשם „הכלל"? החברה — היש לה גוף? אנחנו כלנו הננו הגוף הזה.— אתם, אתם בעצמכם הלא אינכם גוף? לך אמנם גוף, וגם לך ולך, אך בהתחברכם כלכם יחד הנכם „גופים" ולא „גוף".— ובכן נותן הוא את היתרון ל„גוף הראשון" מן הגופים האחרים ונותן עצה גם לאחרים לעשות כן — להטיל את ממשלת האני הפרטי שלהם על כל. „ובאמת, יאמר שטירנר, רואים אנו כי האנושיות, למשל, או העם חי ומשתלם ומתפתח ואינו מביט כלל על עניני ועולמי אני, ובכלל אינו משגיח על עניני האינדיווידואום, ולעתים

קרובות, מאד אנחנו רואים, כי בונים הם את עליות אשרם על משואותיהם של הענינים ההם והם נבנים מחורבננו אנו, ולכן מדוע זה עלי האינדיווידואום להתנהג באופן אחר?"

גם מתחלת בריתו נועד האדם, לפי דעתו של שטירנר, להיות אינואיסט. על פי התכונות וההכנות שעשה הטבע באדם אין כל בני האדם בלתי אם אוהבים את עצמם, ורק אינם מודים בזה. „הם בראו לעצמם מושגים מופשטים, אידיאלים, אידיאות, האוסרים אותם בידיהם וברגליהם ומהבילים אותם לפטפט ע"ד מסירת נפש, הבאת עצמו לקרבן על מזבח טובת אחרים וכדומה". גם מן התכונות היותר יקרות והיותר מוסריות, כמו רגשי אהבה, התמכרות לרֵעַ, כבוד ותודה, הממלאים את לבותינו, שולל שטירנר את המוסריות הטהורה, ורואה את המניע שלהן רק באהבת-עצמנו. — גם אנכי, אומר שטירנר, אוהב בני אדם, אבל לא רק בני אדם יחידים, כי אם את כל אחד ואחד. ואולם אני באהבתי אותם יודע וארגיש, כי רק האינואיסמוס הוא סבת אהבתי זאת. הנני אוהב אותם, יען כי האהבה הזאת נותנת לי איזה אושר, כי האהבה אצלי היא טבעית, כי כן טוב בעיני. את חקי האהבה לא אכיר. הנני מיצר בצרת כל חי ומרגיש ומצוקתו תציק גם לי ושמחתו תשמחני גם אני. בראותי את עֱנות נפש אהובי אֻענה גם אני ולא אשקוט ולא אנוח, עד אם אנסה את כל אשר לאל ידי לנחמהו ולשמחהו; ואם ישמח לבו אשמח גם אני בשמחתו. ולמרות כל זה אין לנו להוציא משפט, כי הדבר הזה בעצמו המוסך בקרבו רוח עועים או שמחה יעשה ויראה גם עלי את פעולתו להביאני גם אותי במצב הנפש הזה. — הלא בכל מצוקה גופנית נראה ברור, כי רגשותי אני אינם כרגשותיו הוא: לו תכאב שִנו, למשל, ולְשִני אני שלום; אני רק חולה על מכאובו. בראותי קמטים על מצח איש אהוב לי, אסיר אותם בנשיקותי אשר אשק לו, אך לולא אהבתיו, כי אז יכול היה לקמט את מצחו ולהעוה את פניו עד כמה שחפיץ ועלי לא היה הדבר פועל עד מה; הנני מסיר בזה רק את עצבוני אני. — „אינני מוצא בך" — יאמר במקום אחר — „כל דבר הראוי לכבדהו ולהוקירהו כשהוא לעצמו. הנני רק משתמש בך. מוצא אני, למשל, כי המלח יטעים את המאכלים, ולכן אמלחם; מוצא אני, כי הדגים טובים למאכל, ולכן אוכלם; כך אני מוצא תחבולה להעשיר את חיי וליפותם, ולכן בחרתיך לי לרע וידיד. או: למען דעת את טבע המלח וסגולותיו, רוכש אני לי ידיעות בתורת הקריסטליזציה; על דבר הדגים — בתולדות בעה"ח ועל אדותיך — בבני אדם; וכן עוד. אין אתה בשבילי, אלא מה שאתה באמת, כלומר: קניני אתה, ולכן הנך גם ברשותי."

המבקר מיכאלאָווסקי מעיר על הדברים האלה, כי מעולם לא שמעה עוד אוזן איש דברים ציניים וחסרי מוסר יותר מאלה. כי לפי התורה הזאת, אם נמצא, למשל, ברֵענו, לא תחבולה להעשיר את חיינו, כי אם, פשוט, חומר לשבור בו את רעבוננו, אז לא נסלק את ידינו מלהשתמש בו גם לצרכנו זה. אמנם הרבה אמת יש בהערתו זאת, אבל בבחינה ידועה יכולים אנחנו לראות, כי גם ההורס הגדול הזה מושפע עוד בעל כרחו מאותן המחשבות והדעות שהוא עוסק בהשמדתן ובהאבדתן. הדבר הזה לכשעצמו, שהוא מקיים ומאַשר את מציאות הידידות והרעות, אף כי הוא מעמידן על יסודותיו משוללי-המוסר, מראה כי שברי המחשבה ההיסטורית נמצאו עוד גם בו ו„גם נשמתו ההורסת ועוקרת הכל מתמלאת לפעמים מהם". איך שלא ינעם לנו הדבר, מוכרחים אנחנו להודות, כי מניע גדול להמוסר הוא האינואיסמוס, ואין בנוסו של האדם מין מדור מיוחד ששם תקנן נשמת חלק אלוה ממעל ואשר משם נובעים כל המעשים הטובים והפעולות הרצויות. אין אנו גונבים, רוצחים ואין אנו עושים כל דבר רע, בשביל שלא ישלמו לנו אחרים מדה כנגד מדה. בשמרנו את שלום האחרים, שומרים אנחנו את שלומנו אנו. ואמנם רק רגשי האנכיות ודאגותינו בעד נפשותינו הן שהולידו את תורת המוסר, חקיו ונדריו; כי כמו שהטבע לא ידע רחם זדרכו בסופה וסערה, כן גם יצוריו אשר ברא הנם בלי כל הכנה מוסרית, בלי כל נטיה לעבור על מדותיהם, להקריב איזה דבר מאשר להם להצלחת אחרים, או גם לסלק את ידיהם מאיזה דבר שיכול לענג אותם, אם גם, בהשיגם את הדבר, עליהם להונות אחרים מן המסלה, מסלת החיים והאושר. ולכן עד התקופה ההיסטורית, אשר בני הימים ההם לא הגיעו עוד למדרגה שכלית כזאת להבין, כי חיינו ואשרנו יוכלו הרבה יותר להשמר ע"י אחרים מאשר על ידינו, הננו רואים את אבותינו חיים ונלחמים בעד חייהם בכל כלי המלחמה שהעניק אותם הטבע ולא יעצרו בעד כל רצון קל ובעד כל נטיה טבעית, איזו שיהיו, שלא ישימום בכל התחבולות והדרכים, ואין כל הגבלות והגדרות במלחמתם בעד קיומם.

בכלל אין המוסר מושג מוחלט, כי אם מושג מצטרף. אין כל מפעל טוב ומוסרי בהחלט, ולהיפך, בהשתנות סבות המפעל, מצבו ומקומו ופועלו, נשתנה גם משפט חקי המוסר ונדריו. במדה נכונה מאד תתאמת ההנחה הזאת, בשימנו אל לב, כי ספר המדות אשר להחברה יחדו שונה מספר המדות של כל אישיה הפרטיים לבדם. ועוד, כי הרבה ממעשי אבותינו הננו אוחזים עוד באמת בידינו — מעשיהם ורגשותיהם הטבעיות היותר מכוערים ומשוללי כל מוסריות. המעשים האלה יתגלו אצלנו רק בתמונות אחרות מעולפות בתרמית הציוויליזציה ושקריה, כמו למשל, המלחמות שבין עם לעם, שעל ידיהן אנחנו משביעים את נטיותינו הבהמיות שנשארו לנו עוד בירושה מאבותינו הפראים, ועוד כאלה. הענין הזה דורש הרבה דברים, אבל אין זה מעניני עתה. אני חפצתי רק להראות כי הדבר הזה בעצמו, ששטירנר מחייב רגשי אהבה ומסירות לאחרים, מראה לנו, כי גם הוא, שיצא למלחמה על הקולטורא וכל קניניה, מושפע עוד מהתמדת המחשבה של כמה שנות מאות של קולטורא, מבלי הבט על היסודות שהוא מיסד עליהם את הנחותיו המוסריות, אחרי כי הרבה מן האמת יש בטעמיו וביסודותיו.

שטירנר פונה לבני האדם בקול קריאה כזה: „קולטורא של שנות אלפים החשיכה אתכם, הביאה אתכם לחשוב כי אינכם אינואיסטים ועליכם להיות אנשים אידיאליסטים („אנשים טובים"). השליכו את הדבר הזה מכם והלאה. אל תבקשו את האושר במפעלים מוסריים, בהביאכם את עצמיותכם לקרבן על מזבח טובת הכלל. בקשו רק את טובת האני אשר לכם. היו אינואיסטים. יפַתַח כל אחד ואחד מכם את האני העצמי והפרטי אשר לו ויעשהו לעיקר כל ההויה והמציאות. בדברים ברורים יותר: הכירו את עצמכם והשליכו מלפניכם את חלומות נפשכם הכוזבים והחנפים ואת תשוקתכם המהבילה אתכם להיות את אשר לא לכם להיות. אנכי קורא להלומות נפשכם אלה: „כוזבים", יען כי באמת בכל שנות האלפים, שנות הקולטורא, הייתם אינואיסטים ונשאתם את נפשכם תמיד רק לאשרכם ולטובתכם, אך מבלי כל הכרה ברורה, מבלי דעת והבין בעצמכם את פעולותיכם ומעשיכם ותבחרו יותר לרמות את עצמכם בכנויי-כבוד מאשר בחרתם להיות קרואים בשם הראוי לכם באמת."

ואמנם הוא היה נאה דורש ונאה מקיים, אם רק נוכל להשתמש במבטא הזה בנידון דידן. גם בחייו בביתו התנהג על פי תורותיו

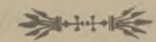
והשקפותיו, וישם את העריצות והאכזריות לקו לו גם ביחוסו לאשת נעוריו. כותב תולדותיו יספר, כי בבואו אל בית רעיתו של שטירנר, אשר אחרי מות בעלה נעה ונדה ממקום למקום ותעבוד הרבה עבודות קשות ונמבזות, ואחרי כל הארפתקאות די עדו עליה קבעה את ישיבתה בלונדון ותעבוד בבית כבוס בגדים אחד, והוא, הסיפר, בא ויחפוץ לשמוע מפיה פרטים אחדים בנוגע לחייו והליכותיו של שטירנר בתור בעל לאשה, אז ענתה אותו האשה כדברים האלה: אינני חפצה לדבר בו. הוא היה איגואיסט, נבל ושפל, ולא יותר.

מלאים ענין ומקוריות הם גם דבריו אשר ידבר, בחפצו לבאר לקוראיו לאיזו מטרה הוא כותב את אשר הוא כותב. — „האם לא מאהבתי שאהבתי אתכם — יאמר שטירנר — אני משתדל עד מקום שידי מגעת ועד מקום שכחותי ירשוני, להפיץ את חשכת ענני המשפטים הקדומים, האמונות הטפלות ודמיונות השוא? האם לא מאהבתי את ה„מין האנושי" ומחמלתי עליו כי לא יטבע ביון הבערות? לא! כותב אני, יען כי חפץ אני לתת מהלך לרעיונותי על פני חוץ. לי בעצמי נעים הדבר. ולו גם ידעתי כי מלחמות דם נוראות, הרג ואבדון יהיו הצמחים שיעלו לרגלי רעיונותי אשר אני זורע בשדה המחשבה, לא הייתי בכל זאת מונע את עצמי ממעשי והייתי משמיע את כל אשר יהגה לבי, מבלי צפון אותם שם משום חשש לתקון העולם. עשו אתם ככל אשר יחפוץ לבכם וככל אשר ישר בעיניכם, ואני הנני עומד מן הצד... אולם לא רק שלא בעבורכם השמעתי את כל רעיונותי, אלא שגם לא למען האמת השמעתי את כל אשר השמעתי ואת אשר אני חושב... אנכי משורר ומזמר, יען כי משורר אני, והנני זקוק לכם, כי לאזניכם אני צריך"....

כן חי המשורר האכזרי והזר הזה, וישר את שירתו האכזריה הנוקבת ויורדת עד לתוך עמקי תהום כל יש, לבעבור נפץ ולבעבור שבר את כל הקבור והטמון שם: עמל ידי דורות רבים ותקופות רבות, תמצית לשדם של מהות רבים, שהשבו והגו על האנושיות ועתידותיה. הוא שר את שירתו, שירת פרא זאת, אשר נשמע הד צלצולה עת מעטה ואחרי נאלם ונשכח, כשמו של המחבר בעצמו, שבחושך בא ובחושך הלך, עד דורנו זה, שנתגלגלה נשמתו של שטירנר במשורר ההורס פרידריך ניעטצשע, אשר עליו אדבר במאמרי הבא.

עבודתו של ניעטצשע היא, באיזו פרטים, כעין המשך העבודה שהחל שטירנר, ואולם ניעטצשע כותב ביתר כשרון וביתר התלהבות ודבקות וגם ביתר פואיזיה וחן, שהם מתנוססים כאבני נזר בכל עקירותיו והריסותיו.

ש. צ. זעצער.

בָּתֵּי־הַסֵּפֶר בְּיָפוֹ.

(סוף)

וביה"ס קנה לו שם מסביב, והוא גרם הרבה, כי החלו להשתדל בכל בה"ס כארץ הקדם להרחיב את תכנית למודי ש"ע, ובפרט היתה נכרת פעולתו בבה"ס במושבות אחינו בא"י, ומעט מעט הוטב גם מצבו החמרי של ביה"ס; הנדבות הלכו ורבו, והנדיב ה' ק"ז וויסאצקי החל גם הוא לתת לביה"ס את לבו ואת ידו, וגם הוא נמשך אחרי הרעיון להוסיף בביה"ס מחלקות פדגגיות להכין שם מורים לעברית. וירחיבו אז את ביה"ס ויוסיפו עליו באחרית שנת תרנ"ד עוד מחלקה אחת רביעית. בימים ההם בקר הפרופיסור יוסף הלוי את ארץ ישראל ויסר גם אל ביה"ס לנערים ביפו, והנה הדברים אשר פרסם אחרי כן במ"ע „הצבי" על דבר ביה"ס:

„תוצאת בחינתי היא באמת דבר פלא אשר לא שערנו מעולם. ידיעת התלמידים בלשון אבותינו בכל מחלקה ומחלקה ובכל מיני הלמודים אשר יחנכו אותם שם, היא ידיעה עמוקה ונובעת מלב, ובפרט דבור לשון הקדש ככה שגור בפיהם ומרחף בנקל על שפתותיהם, עד אשר ידמה לשפה טבעית ומלמדת מאת האם המינקת מראשית הנוער. על כל השאלות אשר שאלתי אותם בדברי ימי ישראל ובדברי חכמה ומדע ענו לי בשפה צחה וישרה, לא נכשלו במוצא פיהם ולא נעצרו בדבריהם מחוסר המלים, ולהפך, רעיונם לבש כרגע לבוש עברי נכון לו, ולא הרפה רפיון מה. פלא כזה לא חשבתי לדבר אפשרי מאז, ואך היום נודע לי כי עמל המורה הראשי לעברית ויגיעתו להחיות את לשון קדשנו עשו פרי נחמד יותר מאשר קויתי, ושמחתי עוד תגדל שבעתים בראותי כי בתי הספר אשר במושבות יהודה לקחו להם את הרוח אשר ביפו לקו ולנס, וגם הם הצליחו להחיות את לשון העברית בפי רוב התלמידים והתלמידות, עד אשר יתקנאו הגדולים בקטנים ויתעוררו גם הם כאיש כאשה ללמד ולדבר בשפת קדשנו. פעולה טובה כזאת ראויה לעזרה ולהסמך ולהתמך ביד נדיבי בני עמנו, למען תוכל לעלות מעלה מעלה ולכונן מחלקות רמות ונבוהות לכל סעיפי חכמת ישראל, להרים את קרן האומה ולהשיב אותה לכבוד ולתפארת בארץ."

ובקיץ ההוא במלאות שבעים שנה לה' וויסאָצקי הנזכר, אשר הניח קרן קימת של עשרת אלפים פר' ליסוד מחלקות למורים בביה"ס ביפו' הואילו בניו לנדב נדבה שנתית אלף פר' לבית הספר הזה, וכן הוטב מצבו החמרי עוד יותר ומחלקה חדשה נפתחה בו, ויהיו אז בביה"ס שתי מחלקות מכינות ושלש מחלקות יסודיות. אך בימים ההם התעוררה התנגדות גדולה לביה"ס מצד הקנאים הירושלמים, ועל ידם עזרו אנשים אחרים מפני סבות ונטיות פרטיות שונות ויחלו יחד להפיץ שמועות שוא ודבות שקר על ביה"ס ועל מוריו ויעשו מעשיהם בגלוי ובסתר, ואמנם ההתנגדות הזאת הביאה בעתה טובה רבה לביה"ס, כי מצד אחד רבו הנדבות מתומכי ביה"ס ומצד השני השתדלו ראשי ביה"ס להיטיבו ככל אשר יכלו; הם לא ענו על כל הדבות והעלילות השונות הבזויות והמכוערות אשר טפלו הקנאים והמקנאים על ביה"ס ויוסיפו חיל לעבוד בבה"ס ולהרימו.

בראשית קיץ תרנ"ה בקר ד"ר ימפולסקי את בה"ס וימצאם במצב טוב מאד. הידיעות השונות והדעות המשונות והמתנגדות זו לזו אשר באו במכתבי עתים ובמכתבים פרטים ע"ד בה"ס האלה עוררו את הד"ר ימפולסקי ללכת לא"י לראות בעיניו ולשמוע באזניו ולהבין את כל הנעשה ולדעת את הדבר לעומקו, ויבוא הד"ר ימפולסקי ליפו וישב חמשה ימים רצופים על ספסל ביה"ס לבנים ושני ימים על ספסל ביה"ס לבנות; בראשון היו אז מאה וחמשים תלמידים ובשני מאה ועשרים. והנה תוכן הדברים אשר פרסם אחרי כן הד"ר ימפולסקי על דבר בקורו בבתי הספר:

„ישבתי בעת השעורים בכל המחלקות, הקשבתי בעיון רב ללמודי המורים, שמתי לבי אל תשובות התלמידים, ואך לעתים רחוקות הרשיתי לעצמי לשאל איזו שאלה בענין המלומד, וכן מצאתי לי היכולת לערוך לעצמי מושג בהיר ומדויק ונכון ממצב בה"ס, ועלי להעיר בזה כי הימים אשר בליתי בבה"ס ביפו הם מהימים היותר מאושרים בימי חיי עד היום הזה... אנכי הצלחתי להוכח כי עיקרי התכונות הטובות אשר בבה"ס ביפו הן: א) שיטת הלמוד הנותנת בזמן קצר מאד תוצאות טובות ומזהירות; ב) האחדות הגמורה השוררת בין המורים המסורים בכל לבם ונפשם אל עבודתם האהובה והקדושה בעיניהם; ג) משמעת התלמידים הרוחנית הנוסדה על אהבת התלמידים

להמורים והמורים לתלמידיהם. אנכי לא ראיתי מעודי תלמידים הלומדים בחשק ותשוקה, באהבה וברצון ובענין כתלמידי בה"ס ביפו. התלהבות המורים האוהבים והמקדישים את עבודתם נמסרת ועוברת גם לתלמידים... אבל עיקר פעולת בה"ס הוא תחית שפת קדשנו אשר היתה פה לשפה חיה ומדוברת, לשפה השולטת בבה"ס... גם האדוק היותר קיצוני לא יוכל למצוא כל עלילה חשובה בחנוך הדתי והמוסרי בבה"ס. מיום בוא התלמיד בפעם הראשונה לביה"ס ועד צאתו ממנו אחרי גמרו חק למודו, משפיעים עליו בהלכה, בדבור ובמעשה אך אהבה וכבוד ויקר לכל היהדות: לשפת ישראל, לתורתו, לדברי ימי עברו, לספרותו, לאמונתו ולכל מסבותיו, מנהגיו ונמוסיו. לכתוב ולדבר רעות על בה"ס האלה יכולים אך אנשים שלא ראו ושלא ידעו את בה"ס או אנשים היודעים את האמת ולמטרותיהם הפרטיות הם מצאו לטוב למ־ור באמת ולהתנגד לבה"ס ולהוציא דבתו רעה."

והד"ר הזה מרבה לדבר גם על דבר נחיצות הרחבת בה"ס ויציע את חפץ מנהלי ביה"ס לעשותו לבי"ס למורים על ידי מה שיוסיפו עליו שתי מחלקות מיוחדות פדגגיות.

והמלחמה נגד ביה"ס לא חדלה גם אחרי כן. מתנגדיו הוסיפו להפיץ שמועות רעות שונות על ביה"ס וישתדלו בכל כחם להקטין את ערכו בעיני העם ועל ידי זאת חשבו להפילו כלו, אך בכ"ז לא מנעו השמועות האלה את בני הנדיב הנזכר מנדב עוד שלשת אלפים פר' לשנה לטובת המחלקות הגבוהות. ובשנת תרנ"ו נפתחה בביה"ס מחלקה רביעית אשר קראוה מחלקת וויסאצקי. ותהיינה אז בביה"ס שש מחלקות, שתים מכינות וארבע יסודיות. מספר תלמידי המחלקה הזאת היה מעט, אך כלם יחד היו מצוינים בכשרונותיהם ובשקידתם והם נתנו תקוות טובות למחלקה ואז החלו לעשות נסיון ללמד את המדעים בעברית.

אך לא ארכו ימי המחלקה הרביעית הזאת, כי ועד חכי"ח אשר בפאריז צוה לסגור את המחלקה הזאת מפני מעוט תלמידיה, כי לפי חקי החברה הנושנים אין פותחים מחלקה בפחות מכ"ה תלמידים. והמחלקה נסגרה, כי הועד לחכי"ח היה השליט בבה"ס, אם כי תמיכתו היתה מעטה בערך. ואחרי כן אמר הועד המרכזי לחכי"ח עם פקודותיו, כי הוא מתנגד בהחלט להתרחבות שפת עבר בבה"ס הגורמת לפי דעתו הפסד לשאר הלמודים. ואמנם בביה"ס לבנים חדלו כמעט מן הנסיון אשר החלו ללמד מדעים בעברית, ואך חשבון למד המורה הראשי בשתי מחלקות בעברית. אבל בביה"ס לבנות הוסיפו ללמד את כל המדעים הכללים בעברית גם אחרי בוא הפקודות הנמרצות מפאריז, כי המנהלת. אשר היתה מסורה בכל לבה אל רעיון תחית שפתנו, לא שמה לבה אל פקודות חכי"ח. יען אשר ראה ראתה כי אמנם יכולים ללמד את המדעים בעברית בלי כל הפסד, ועוד נהפוך הוא: התלמידות מבינות את המדעים יותר טוב בעברית, בשפה שהן ממהרות לדבר בה.

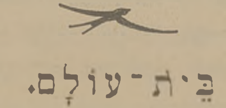
אך ביה"ס לבנים ירד אז; וזאת היתה לו הירידה הראשונה, אשר משכה אחרי כן עוד ירידות אחרות. תלמידי המחלקה הגדולה עזבו את ביה"ס ויפזרו לעברים; אחדים הלכו לחו"ל או לקושטה ללמוד, אחדים נכנסו אל „מקוה ישראל" אשר משם החלו לשלוח בזמן ההוא תלמידים לפאריז להשתלם בלמודים, והשם פאריז משך אליו לבות אחדים, ואחדים שמו אל המסחר פניהם, ורק שנים מהם היו ברבות הימים למורים. — ובסוף שנת תרנ"ז בא המשגיח ה' ס. בנדיקט במלאכות הועד המרכזי לחכי"ח לבקר את בה"ס ביפו ולחות דעתו, אם הרחבת למורי השפה העברית בבה"ס מביאה באמת נזק ללמודים של שאר הענינים הכללים, שידיעתם מוכרחת ונחוצה; ובכלל נמסר לו לעיין בדבר שאלת שפת עבר בבה"ס. ה' בנדיקט בקר את בה"ס, וירא ויוכח כי הרחבת שפת עבר בבה"ס לא אך שאיננה מזיקה ללמודים האחרים כי אם גם אפשר ואפשר ללמד בה את כל הלמודים ההם. הוא ראה ילדים קטנים המבינים היטב את השעורים הממשיים אשר הטיף להם המורה העברי על דבר מערכות הטבע, על דבר טבעי החיים השונים וכו'; הוא בחן בחשבון את הילדים אשר למדו את הלמוד הזה בעברית, הוא בחן בכל המדעים את הבנות אשר למדו הכל בעברית, ואח"כ הוריע מפורש, כי לא פלל לראות את אשר ראה בבה"ס, ויציע בעצמו כי בשתי המחלקות הנמוכות לא ילמדו כי אם עברית ובמחלקות האחרות ילמדו את השפה הצרפתית אך בתור שפה זרה נחוצה, ולא בתור שפת הלמודים והדבור בבה"ס.

אחרי כן תיקן תקון כזה גם בביה"ס אשר לחכי"ח בירושלים, וגם יסד בטבריה בי"ס עברי, ושם מלמדים את כל הלמודים בעברית, ורק במחלקה הגדולה מלמדים מעט צרפתית.

הנה זאת פעולת הנסיונות אשר עשו בבה"ס ביפו.

אך בראשית תרנ"ה עזב המורה הראשי לעברית את בה"ס מפני סבות שונות, וכשנה תמימה נשאר ביה"ס בלא מורה עברית הגון. זאת היתה הירידה השניה לביה"ס, ותהי לו זאת מכה אנושה מאד.

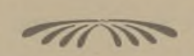
ואז החלה תקופה חדשה בביה"ס. ג ו ר.

בֵּית־עוֹלָם.

דּוּמָם נָעוּ הָאֵלוֹת, דּוּמָם שָׁחוּ אֵלָי:
בֹּאָה חֲסֵה בְצִלֵּנוּ, רְקַב תַּחְתֵּינוּ, אִישׁ חָי
הַמַּצֵּבָה הַלָּזוּ וַעֲפַר זֶה הַגַּל
כָּל נֶאֶמְנֵי מַרְוֶיךָ שׂוּם יָשִׂימוּ לְאַל.
תַּחַת מוֹתְךָ לִרְגָעִים אֶלֶף מִיתוֹת בַּיּוֹם —
מוּת אַךְ פַּעַם, דְּעַךְ פֶּתַע, נוּחָה שָׁלוֹם וָדֹם!
דּוּמָם נִכְרֶה עָלֶיךָ, חֶרֶשׁ נַחְלְקָה עַד,
רִמָּה תֹאכַל חֶצְיְךָ וַחֲצִי לָנוּ לְשַׁד.
כִּי בַכֹּל וּמִכֹּל נוֹבְעִים חַיִּים אֵין קֵץ —
אַתָּה תִפְרַח בַּצִּיץ אוֹ תְרַקֵּם בָּעֵץ.
חָיֹה תִחְיֶה בַכֹּל, בַּאֲשֶׁר תִּהְיֶה שָׁם,
אַל תַּחְתֵּנוּ, תַּחְתֵּנוּ בֹאָה, בְּשַׂר וָדָם!
כָּכָה דּוּמָם הָאֵלוֹת נָעוּ שָׁחוּ אֵלָי; —
אִלְּמוֹת עָמְדוּ מַצֵּבוֹת וּכְמוֹ חָמְלוּ עָלָי...

ח. נ. ביאליק.

„תִּתְחַדֵּשׁ".

צ י ו ר

מאת דוד פרישמאן.

מעשה לי לספר לכם בנער קטן בן חיט עני — ואתם אל נא תשימו את הדבר הזה אל לבכם להעציב את רוחכם יותר מדי; הלא רק בן־חיט הוא...

והחיט חיט עני מאד, והנער קטן עוד, ופניו לבנים תמיד, ורק עיניו בוערות —

והלילה ליל „הסדר" הראשון. — בשלשת הלילות האחרונים לא עלה עוד החיט על משכבו, כי עליו היה להשלים את מלאכת הבגדים החדשים, בגדי יום־טוב לגביר העיר ולבנו ולחתניו ולנערים הקטנים אשר להם. עוד בערב־פסח אחרי הצהרים עשה את המלאכה, ורק זה עתה בנטות צללי הערב צרר אותם בשמיכה ויביאם לבעליהם.

והגביר ובנו וחתניו והנערים הקטנים לבשו את הבגדים החדשים ויבואו אל בית הכנסת — ואולם החיט לא לבש בגדים אחרים, ורק רחץ את פניו בחפזה, ויבוא גם הוא אל בית הכנסת; ובנו הנער הקטן גם הוא לא לבש בגדים אחרים, ורק רחצו את פניו, ויבוא גם הוא עם אביו אל בית הכנסת.

ובבית הכנסת אורה וצהלת נפש ומנוחת לב, — והחיט עומד עיף ויגע ומתנמנם ושומע את קול החזן, ולרגעים ישמע את קול הרעש אשר יעלו בגדי המשי החדשים מסביב ואת קול ההמולה אשר יעלה הארג החדש אשר מתחת לבגדים החדשים; ועל ידו עומד אפרים בנו, וגם הוא שומע את קול הרעש וקול ההמולה העולה מתוך הבגדים החדשים — ופניו לבנים מאד, ורק עיניו בוערות.

ואחרי כן כשבת החיט אל „הסדר" בעליתו הצרה, באה המנוחה גם עליו, הלא „יום טוב" הוא — החדר פֻּנָּה מכל שיורי התיכות ארג, הקערה ויין הצמוקים מוכנים על פני השלחן, החבית המלאה מי לפת אדומה עומדת בזוית — והמלכה יושבת לימין המלך.

הוי מלוכה, מלוכה עברית!

והבן שואל — ופניו הלבנים מתאדמים ועיניו הבוערות כהות. לא היה הנער רגיל באותיות הסדור.

והאב עונה: מעשה בעבדים ומעשה ברבנים שישבו עד הגיע זמן קריאת שמע של שחרית — ואפרים שומע ואיננו מבין דבר.

ופתאם הוא מפסיק את אביו ושואל עוד הפעם — ואולם הקושיא החדשה אשר הוא שואל לא היתה קושיא מתוך הסדור.

„אבי! מדוע לא אמרו גם לי „תתחדש"?... כל הנערים אשר היו בבית הכנסת אמרו זה לזה „תתחדש", ורק לי לא אמרו..."

ופניו החלו מלבינים מאד, ועיניו החלו בוערות מאד.

והחיט מגמגם ועונה — ואולם גם הוא לא ידע ברגע הראשון את אשר לו לענות; גם תשובה זאת לא היתה בתוך הסדור. אבל אחרי עֲבוֹר רגע אחד ידע, והוא עונה:

„בני! כל מי שאין לו בגד חדש, אין אומרים לו: תתחדש".

„אבל מ ד ו ע אין לי בגד חדש? כל הימים אשר אני חי לא שמעתי עוד איש אומר לי: תתחדש".

כל הימים אשר אפרים חי לא היה לו עוד בגד חדש.

והוא נושא את עיניו מתוך הסדור, ועיניו לא היו עינים כי אם לפידים בוערים — ובנשאו את עיניו ראה והנה אמו, ובתוך עיניה דמעות.

„אם ירצה השם בשנה הבאה", ענתה לו אמו, „בשנה הבאה בהיות הפסח יהיה לך בגד חדש".

ואמו נשקה לו על מצחו.

והנער יושב — ועיניו היו עיני חולם, חולם מחכה לפתרונים.

אבל גם בשנה הבאה בהיות הפסח לא היה עוד לאפרים בגד חדש. נשיקות — אותן היתה אמו יכולה לתת לו, ואולם לא בגד חדש.

וגם בשנה אשר אחריה וגם בשנים הבאות לא היה עוד לאפרים בגד חדש. כי אמנם יש בני אדם כאלה על פני האדמה אשר אין להם לעולם בגד חדש.

יש בני אדם אשר יתגוררו תמיד בעבר ה־חוב אשר שם מזרח השמש, ויש בני אדם המתגוררים בעבר השני אשר מנגד, בעבר הצל.

ואפרים התגורר תמיד בעבר הצל אשר ברחוב.

ואפרים שאל תמיד: „מדוע?". כעין יתוש קטן היה יושב במוחו הקטן וינקר בו, והיתוש נקר ויעש בו חור גדול, ואת החור מלא היתוש בשאלות־מדוע כאלה.

ושאלת כל השאלות היתה: מדוע אין לי בגד חדש? ועוד קשה ממנה היתה השאלה: מדוע זה לאחרים בגדים חדשים?

ואפרים לא הרגיש בלבו קנאה — ויהי מרגיש רק מכאוב.

ובהיותו ב„חדר" וירא את הנערים ולהם בגדים אשר עוד אתמול או שלשום היו חדשים — ולא קנא בהם, ורק מכאוב הרגיש בלבו.

וברחוב העיר ראה בגדים חדשים — ורק מכאוב הרגיש בלבו.

וגם הרעב לא הציק לו כאשר הציק לו הרעיון האחד אשר מלא את כל לבו.

כל הנשמה שבקרבו התכּוצה ותהי לרעיון אחד, לכליון־נפש אחד — כליון־נפש לקול המלה: „תתחדש".

ורק פעם אחת היה מאֻשר — פעם אחת בלילה. ואולם בהקיצו משנתו בכה, ואמו שאלה מה זה) היה לו, והוא ספר באזניה כי זה עתה באו אליו הנערים, וימששו איש איש את בגדו, כי בגד חדש היה לו, ואיש איש אמר לו: תתחדש! תתחדש! ונפשו בו השתפכה מרב גיל — ואולם עתה הנה דבר אין לו.

ואמו אמרה: „אין זאת כי ראה הילד בגד בחלומו!"

ואפרים היה לחולם גם בהקיץ — ואולם בגד חדש על בשרו לא ראה בחלומותיו עוד.

ונפשו עוד מחכה אל קול המלה: תתחדש.

והנער הלך הלוך וגדול, ויהי לנער בן עשר, ויהי לבן שתים עשרה, ויהי לפועל על יד אחד החיטים — אבל בגד חדש לא היה לו בכל אלה.

והחיט היה מכה אותו, ואשת החיט היתה משַׁלַּחַת בו את כל מגפותיה, ועוזרי החיט היו צובטים את בשרו הערום הנשקף מתוך סמרטוטי לבושו — ואולם כל הדברים האלה לא הכאיבו לו; ורק בהיותו תופש בידו מחט וחוט ובגד חדש בין אצבעותיו לתפור אותו, אז הרגיש בלבו מכאוב. הבגד היה נוקב בבשרו החי, ולא המחט — ואז היו פניו מלבינים מאד ועיניו היו בוערות מאד, והיתוש היה מנקר במוחו ובלבו, ובאזניו המה בלי הרף קול „תתחדש".

והקול הזה המה באזניו ובנפשו תמיד. וכליון נפשו הלך הלוך וגדול.

ובשלוח אותו החיט להביא את הבגדים החדשים אל בתי העשירים ועיניו ראו את תפארתם ואת כל עשרם ואת כל אשר להם, ובשובו אחרי כן למעונו הצר ועיניו ראו את עמלו ואת כל עניו ואת כל אשר לו — אז זכר רק את הדבר האחד: כי להם בגדים חדשים ולו אין.

במה חטא כי אין לו בגד חדש? ומה עשו האחרים ובמה זכו כי להם בגדים חדשים?

לו אך עצר כח להמית את היתוש הלז אשר בלבו, או לו אך עמד כחו לו להחרישו!

וכליון נפשו הלך הלוך וגדול.

ובאחד הימים נתפש בגנבה. הנער התמים אשר פניו הם כפני ״שאינו יודע לשאל״ לא היה בלתי אם גנב — כן אמרה אשת החיט, כי אשת החיט היא אשר גלתה את דבר הגנבה.

והמעשה היה מעשה פשוט: בגד חדש נעשה בבית החיט ואותו נתנו על יד אפרים להביאו אל בית אחד העשירים בעבור בנו, ואפרים לא הביא את הבגד אל בית העשיר בעבור בנו, כי אם הביא אותו אל מעונו אשר בעליה. פעם אחת בחייו חפץ ללבוש על בשרו בגד חדש; רק פעם אחת בחייו חפץ לטעם טעם בגד חדש — ולו רק רגע אחד.

ואשת החיט היא אשר תפשה אותו בגנבתו. ואחרי כן הכוהו, פצעוהו ויגרשוהו.

והנער היה לנער בן שש עשרה, ויהי לבן שמונה עשרה — ואולם ״תתחדש״ לא הוגד לו עוד.

ופניו היו לבנים מאד, וקול השעול נשמע מפיו לרגעים ויהי מקיא דם לפעמים — ואולם עיניו בערו כגחלים.

והנשמה שבקרבו בוערת, והנפש אשר בו משתפכת, וכל מוחו אינו בלתי אם תשוקה אחת וגדולה — תשוקה לקול המלה ״תתחדש״.

מדוע? מדוע ככה דל רק הוא? מדוע זה לבני אדם אחרים בגדים חדשים רבים ולו אין אף אחד.

והבגד החדש היה לו ל״רעיון קבוע״, למין שגעון.

והוא לא עשה עוד דבר, בלתי אם דבר על דבר הבגד החדש אשר יהיה לו.

וברבים השמיע את דעותיו, וכי עוד יבאו הימים והיו תמיד בגדים חדשים לבני אדם כלם, כלם.

עוד יבאו הימים ולכל אדם ואדם יאֻמר: תתחדש!
אבל הימים האלה לא באו — ורק באו ימים אחרים.

והוא חולה שוכב על המטה בבית החולים.

קול השעול הולך וחזק, והדם מתפרץ מגרונו לרגעים.

והוא שוכב וחולם את חלומותיו בהקיץ; עיניו רואות מרחוק בגד חדש ואזניו שומעות מרחוק קול ״תתחדש״.

בימים הראשונים היה הרופא נגש אל מטתו כפעם בפעם בצהרים— ואולם עתה כבר חדל. אין זאת כי אם עוד מעט וקם מכל משכבו ויצא והחלו החיים החדשים עם הבגד החדש.

ואולם כחו הולך הלך ומעט. גרונו נחר ולשונו יבשה ועיניו בוערות.

ועיניו תסגרנה מעט מעט, והוא רואה לפניו מראה נפלאה: הנה מלאכים יורדים, מלאכים קטנים, מלאכים גדולים, מלאכים לאלפים, מלאכים אשר לא יוכל לספור אותם מרוב, ועוד מעט ומלא כל החדר אותם; והמלאכים עולים ויורדים, עולים ויורדים, ומשיקים בכנפיהם, ופתאם והנה בגדים חדשים בידיהם, בגדים לבנים כלם, ואזניו תשמענה שירה נעימה, שירה אשר אין לה קץ: תתחדש! תתחדש! תתחדש!

ופתאם והנה מלאך שחור...

— — — — — — — — — — — — — — —

וביום ההוא קברו אותו בבגדים הלבנים והחדשים. ואולם ״תתחדש״ לא שמעו עוד אזניו.

הנה זה הדבר אשר אמרתי לספר לכם בדבר נער אשר לא זכה ללבוש בגד חדש כל הימים אשר חי.

אבל אתם אל נא תשימו את הדבר הזה אל לבכם להעציב את רוחכם יותר מדי — הלא רק בן חיט הוא...

פיליטון.

מעט פילוסופיה — מעט מליצה.

„רעה היא, אם רצען יאפה עוגות ואופה יתקן נעלים״ — המשל הטוב הזה, כמוהו ככל המשלים הטובים, נכון הוא על פי רוב, אבל רק על פי רוב. יש אופה שכל האוכל מעוגותיו חש במעיו מיד, ויש רצען יודע לאפות ולבשל וגם לעשות מעשה מרקחת. אם נחדור לתוך פנימיותה של עוגה ונעמוד על סוד התפתחותה מנקודת הראות של תכלית יעודה נוכל למצוא גם כמה מעלות טובות בעוגת רצען. הרצען איננו יודע לבשם את עוגתו ולשית לה לוית חן מבחוץ, ואולם איננו יודע גם לתת בה מלח־מחמצת וחמאה סרוחה וכל אשר כזה, מה שאין כן באופה רגיל וזריז, שאין אנו יודעין מה טיכן של עוגותיו, החדשות הן אם ישנות שנדוכו ונאפו שנית ושלישית כמנהג ניוירק, וגם אם קמחן קמח ולא מין דבר זיוף, מין סורוגט, מי יגיד לנו?

ועל כל פנים בשעת הדחק אין לזלזל גם בפת רצען: טובה עוגה אפויה על ידי מי שיהיה מעוגה שלא נאפתה ולא נלושה עוד מבלי קמח בכד. שאלו נא את אחינו הרעבים אשר בבסרביה ואת אחינו המתגוללים תחת שואה בארץ קדשנו בחסדי האינספקטורים הרבים, זכרם לתפארה, ואת כל רבבות המתעטפים ברעב, בין שהם בני ברית וכין שאינם בני ברית, והגידו לכם עד כמה אסור לזלזל בכל מין לחם.

אך לא על הלחם לבדו יחיה האדם, גם הרוח דורש לו מזון, וגם בו נוהג דין שעת הדחק, וממילא גם דין פת רצען.

שעת דחק במזון רוחני בדור הזה? בימים שבתי הספר ובתי המדרש מלאים עד אפס מקום והתחרות גדולה בהם מתחרות התגרנים בשוק?

כן, כן, רבותי, שעת דחק היא, ואם אינו ענין לכמות תנהו ענין לאיכות. יש לחם רוחני נחוץ מאד, והוא רב למדי, ואולי עוד יותר מדי. אבל מצד איכותו אין בו כדי שביעה, ולא עוד אלא שלא הברר לאיש אם אפשר שיהיה בו כדי שביעה גם לעתיד לבוא.

שם הלחם הרוחני הזה הוא פילוסופיה. על פי השאלות שהיא עוסקת בהן ועל פי החומר המדעי שהיא משתמשת בו, ראויה היא הפילוסופיה להיות גברת כל החכמות, וגבירותה זאת איננה מין תפיסת ממשלה, מין אוזורפציה, כי אם ירושת נחלה, שאין לערער אחריה גם מצד רגש היושר והמוסר. היא אֵם כל החכמות, היא הורתם והיא ילדתם, היא הביאה את האדם לידי התבוננות, לידי נסיון ולידי חשבון, הלא הם שלשת יסודי המדעים הנאמנים, והיא גם תכלית כל החכמות, ונאוה להן להיות לה לרקחות ולטבחות. אפס כי על פי פריה המיוחד לה לבדה, עליה לקנאות קנאה גדולה עד מאד בכל אחת מאמהותיה אלה. שכלן מבטיחות מעט ונותנות הרבה, והיא כל ימיה נותנה וחוזרה ונותנה, ואנחנו לא קבלנו מאומה. באמת מה מידה לקחנו? איה הקרן הקימת אשר לנו מידה? איזו הלכה פסוקה נתנה לנו?

אני מכיר, יודע ומודה, כי אין לי בעניני פילוסופיה בלתי אם ידיעות קטנות ומקוטעות שאין להן כל ערך, וראוי אני להענש על שאלותי אלה, והנני מבקש את חברי הפילוסופים המומחים אשר במחננו, כי ישימו עלי את העונש הראוי לי, והוא, כי יראוני את ההלכה הפסוקה אשר הנחילתנו הפילוסופיה

ויכזבוני לעיני סופרי עמי. הלא אין לך עונש קשה מזה, ועל כל פנים קשה הוא ממלת „בטלנות״, שהוכיחוני בה על פני ושריח בטלנות נודף גם ממנה. אך שלשה תנאים אני מתנה עמם: שתהא הלכה זו נוגעת מעט בעניני החיים, שלא תהא הלכה זו יוצאת גם ממקום אחר מחוץ להיקשי הפילוסופיה ושתהא הלכה פסוקה, כלומר, מקובלת לכל הפחות בין כל החכמים. אך כל עוד לא יושם עלי עונש זה, אני עומד במרדי ואומר, כי כל הלכה פסוקה על פי מופתי הפילוסופיה אין לנו. למשל, הנה שמעתי מנשים זקנות, כי מתים באים ומרקדים בלילות בבתי כנסיות. אלו אמרו, כי כל הלן בבית הכנסת יחידי אי אפשר לו שלא יראה את המרקדים האלה, אזי לא היה לי בלתי אם לחרף נפשי לילה אחד ולדעת הנכונה השמועה אם לא. אך לפי הנוסחא אשר שמעתי, גם כי אלין שנה שלמה בבית הכנסת לא אוכל לדעת זאת. ואחרי אשר אין לי מופת חותך על ידי נסיון או חשבון, אני פונה אל הפילוסופיה. ידעתי, כי הפילוסופים יכחשו בזה אבל זה מעט לי; גם אני בעצמי אינני מאמין באמונה שלמה בשמועה זאת, אבל מדוע אמצא סמוכים לה בדברי פלמריון וחבריו? מדוע לא הזקיקה הפילוסופיה את פלמריון הגדול ממני בחכמה, לבלתי לכת אחרי הבל כזה, כאשר הזקיקה חכמת הטבע את כל יודעי ספר לקבל תורת קופרניקוס?

כבר אמרו חכמים אחרים לתת ספר כריתות לבל הפילוסופיה בגלל חטאתה זאת, ובדור שלפנינו בשנות הששים והשבעים רבו המזלזלים בה בין יודעי ספר. אבל רוח היא באנוש. משתוקק הוא האדם מאד לדעת ולחקור במופלא ממנו. החכמות הנסיוניות אינן מספיקות, ותשוקת הדעת לא תדע שבעה. אנוסים הם החכמים להשתמש בכלי נשק החקירה המפשטת, ובגלל זה השיבו בני הדור הזה לפילוסופיה את כבודה אשר החל לגלות ממנה. כן הוא, אנוסים הם, רק באונס הם משתמשים בה, כל שעה ושעה שעת הדחק היא לענין המזון הרוחני הזה. הלחם לחם עוני, אך הרעב כבד מאד, ומה לא יאכל בימי רעבון?

— זה דבר שעת הדחק, אך מי הוא הרצען? שמא חס ושלום...

— אני, אני בעצמי הוא הרצען אשר אמרתי! „לא עליכם, רבותי, כונתי, כי אם עלי״ — כך שמעתי בילדותי קול בוכים מפי מגיד אחד ביום החמישי לעשרת ימי התשובה, ואת הדבר הזה אני קורא עלי הפעם. יודע אני בי שאינני פילוסוף, אבל גם זאת חטאת הפילוסופיה, שהיא מזקקת את כל אדם לעסוק בה לכל הפחות דרך הלכה למעשה, כי על כן היא נכנסת בגבולו בכל פנה שהוא פונה, וגם אם יהיה ענו כמשה רבנו אי אפשר לו להתקים אפילו שעה אחת כלי גלוי דעת בפילוסופיה. הנה אני פוקח עיני בבקר וכרגע עלי לפתור שאלה אחת: היש לי לאמר „מודה אני״ אם אין? אני הולך לרחוץ פני וידי, והנה אין מים בכד, ואין דרכי בכך להביא מים מן החוץ בעצמי, ועלי לפתור את השאלה החמורה מאד, אם יש לי רשות לצות את שפחתי להביא לי מים. הנה בני הקטן מתחטא לפני, ממאן ללכת אל החדר או אל בית הספר וממרה את רוחי עוד בדברים אחרים כאלה; ולבי לב בשר יחם בקרבי, וידי נטויה להורותו מעט מוסר. מה לי לעשות? לפנים היו אומרים: „חושך שבטו שונא בנו״, ובדורותינו גמרו שלא להכות. גמרו—אבל שמא תאמרו, היא היא ההלכה הפסוקה שאני נענש בה — חס ושלום! בדרך הלכה למעשה כמעט אין איש מחזיק בה, כי במקום שאין הכאה גשמית יש הכאה רוחנית בדמות ציון רע, העמדה בקרן זוית ועוד דברים כאלה. אבל גם בעולם העיון אין זו הלכה פסוקה. אם אפשר לחכמים שקטנם עבה ממתני להאמין בשדים וברוחות ולדרוש אל המתים בפומבי, קל וחומר שאפשר לחכמים שיאמרו, נער מתחטא אין לו תקנה אלא שבט. הנה ספנסר מצדד בזה לדעת שלמה המלך ע״ה. הוא אומר, כי אין לחשוב דרך זה לרע מוחלט, אך מי שדרכו לרדות את בנו חייב הוא לנהג מנהג דעתן, לבלתי חוס כדרך הטבע בעצמו אשר אין חמלה לפניו. ואני בבטלנותי הסכנתי לחשוב את ספנסר לאחד מבני העליה, לגאון שבגאוני הדור, ולזכר שמו תמלא נפשי יראת הרוממות, ורק לפני שלש שנים נודע לי, כי ניעטצשע אומר על דרוין ועל ספנסר, שאנשים בינונים הם, ובשנה הזאת מצאתי כתוב כן ביסודו של ה׳ ברדיטשבסקי, וגם בלי שם אומרו, כדבר פשוט ומפורסם, שאינו צריך ראיה. אך נשוב לענינגו. הנה כי כן על־כרחי אני הולך ופותר שאלות חמורות בכל צעד וצעד. לא אוכל להאשים את הפילוסופים, על כי הם נכנסים בגבולי, ינוחו להם ברכות על ראשם, כל קבל די רוח יתרה בהם, אך סוף סוף חי אני וחפץ בחיים, וכל זמן שהנשמה בקרבי לא אוכל לצאת ידי חובתי לכל הדעות אפילו שעה אחת, וממילא אני אנוס לחלוק פעם על חכם זה ופעם על חכם זה.

כל זה לענין הלכה למעשה, אבל בעולם העיון מה דינו? בעולם חזה כמובן עלי לפשפש במעשי יותר. כי יקרה לפני ספר פילוסופי יכול אוכל לקרוא או ללמוד בו או למשוך ידי ממנו, אך לחות דעי עליו אין לי רשות כל זמן שאינני פילוסוף. אבל במה דברים אמורים בספר שהוא פילוסופי באמת, אבל ספר שתחלתו פילוסופיה וחציו או שלש רביעיותיו מין שירים פרוזאים ופובליציסטיקא, והדברים האחרונים האלה מוחצים את לבי ומחללים כל קדשי הלאומיים והאנושיים יחד, ובסגנונם הם דברים שוים לכל נפש ומובנים לכל קורא—ספר כזה מה דינו אצלי? האמנם אני מושבע ועומד לעצור ברוחי ובחם לבי גם כי תשפך מררתי בקרבי? קצת משכיל אני, וככל אנשי המין הזה יש אשר תנצנץ בי רוח אפיקורסות, ואז דרכי להרהר מעט או הרבה אחרי דברים אחרים בתורה. אבל באותה שעה אזכור את „המאור שבה״ והוא מחזירני למוטב ומעורר בקרבי גם רגש גאוה לאומית. והנה איש בא ואומר לטוב הזה רע, לא אהבת הבריות היא מדה טובה כי אם הסיף, זאת המפלצת סמל הטמאה ושנאת הבריות, היא שרש נשמת האדם — ואני אין לי רשות ללעג על זה? מצאתי כתוב בספר קדמון: „אלמלא אמרה תורה לא תחמד לא היתה זמדה בעולם, ורק התורה מחטיאה את הבריות״, ובספר החדש הזה מצאתי שהוא דורש בגנות תורת משה מעבר מזה לאמר: „לא״ זה מה עבידתיה? האוכל לעצור ברוחי מלעג על התעתועים האלה שתורה שלמה שלנו — הלא סתירה זאת ראיה על שלמותה — נעשה פלסתר בקלות ראש כזאת? הנה רגש פנימי, רגש קדש, מדבר אלי השכם ודבר „לא נתחיב ישראל כליה״, והרגש הזה מחזק את לבבי לדבקה בעמי ולקות לאחרית טובה, ויש אשר אני מחזיק גם בתקוה רחוקה, כטובע אוחז בגבעול שבלת, בכח הרגש הזה — וזה בא וקורא: אכן נתחיב ישראל כליה! חטאת ישראל, כי דכרת תהו על ה׳ לאמר: „מה הוא רחום אף אתה רחום״ ולא זכרת את הימים הטובים, שלא נחשב ה׳ בהם לרחום וחנון לבד, ואני חייב לשמור לפי מחסום? הנני יושב בתוך עמי ורואה מסביב לי, והנה איש לבצעו הולך, תאות בצע ואיגואיסמוס גם משחיתים כל חלקה טובה ומקרבים קצנו במהירות נוראה, וזה בא ודורש לנו בגנות אהבת הבריות ובכבוד הכח ושלטון האדם איש באחיו, בשעה שבאמת הכסף מתנשא לכל לראש, ולו הכח והמשרה, והכח בדמות סייף גם הוא קש נדף לפני כח הכסף—ועלי לשכוח הכל, לבלתי שים לב לכל ולזכור רק את הדבר האחד לבד, והוא, כי המחבר אדם גדול הוא בפילוסופיה? מאריה דאברהם! אבל הוא הלא אינו כלל פילוסוף, ודבריו רק דברי קינה ומליצה הם, ואחיו אני במליצה! יש בספר גם הקדמות פילוסופיות, אבל איה הקשר בין שתי אלה, בין החקירה ובין המליצה? הנה הפילוסוף שבו חוקר על אדות ה„אני״ שבאדם, ומלמדני להסתפק אם יש קשר בין כותב הדברים האלה ובין כותב המאמר „המאור שבתורה״ („הדור״ גליון 7). אחרי הסתפקות נוקבת ויורדת עד התהום אשר כזאת, הלא רשות בידי לדרוש הוכחות הנדסיות על כל משפט ומשפט אשר יתן לפני. אך בבואו אל גבולי, בדברו בעניני החיים שאני וכל אחי הפשוטים נתונים בהם, ואני מאזין ומקשיב ולומד, והנה הפילוסוף הלף הלך לו! הקול קולו, והדברים דברי איש אשר כגילי, אלא שהוא אומר איפכא מסתברא על כל היקר והקדוש לי. רבי ומורי! אם לסברא או לדברי זמר, הלא אנשים אחים אנחנו! תחת החקירה על דבר ה„אני״, הבינני נא את החדשות אשר תשים לפני, כי לאנשים פשוטים כרב קוראיך—ואני אינני חושב את נפשי מן הגרועים שבהם — רק הן צריכות ראיה. ההנדסה גוזרת עלי להביא ראיות על דברים פשוטים ונראים לעין; אך היא הולכת אתי בכחה זה עד שערי שמים, ועל כל פסיעה ופסיעה היא מביאה ראיה לדבריה. לה נאה להטריחני בראיות גם במקום שאיני צריך להן; אך מה עלובה חקירה זו. בדברים שאני מודה לה מיום עמדי על דעתי היא מבקשת מופתים חותכים, ובדברים שרב יודעי ספר סוברים להפך תחק לי חקים בלי טעם. לא חקירה היא, לא זו היא החכמה שאני חייב בכבודה, כי אם מין מליצה, ואף על פי שהיא מליצה משונה מעט, הכל בשרים לחות דע עליה, איש לפי טעמו.

ואני לפי עניות דעתי וטעמי הדל כתבתי את הפילוטון ב„הדור״ גליון 7 שחציו האחרון מכון לספר ההוא. והנה שני סופרים במכתבי עתים נחרו בי לאמר: מלגלג על דברי חכמים אתה. הראשון (בהצפירה) רומז לי על הכתוב „אל תגידו בגת״. על הרמז הזה עלי להשיב ראשונה, כי יקר לי כל החרד על כבוד עמנו, והנני להרגיעו: פחד ההגדה בגת הוא בכלל מן הדברים שרובם קשה, ואולי גם מעוטם אינו יפה. רב צרותינו מצד גת מקורן בחסרון ידיעתה אותנו ולא ברבויה, על כן אין דאגת „פן ידעו״ לנגד עיני תמיד. ואם יש מקום לפחד כזה, תנהו ענין לספר דורש בשבחם של סייף וקשת בשעת תנופת

הציוניות. ולא לפיליטון שלא נכתב כהלכה. גם כי תעלה אשמת הפיליטון הזה עד לב השמים, כל הרוצה להגיד בגת, יבא ויגיד, ולא יחרף לבבו. פיליטונים רעים וכל מיני חבורים רעים מצוים שם כל כך, עד שיש לחוש רק לכבודו של המגיד, אם ירעיש עולם על זה, פן יצחקו לו על התרגזותו היתרה, אך לכבוד ישראל כלו אין לחוש כלל. ובגוף הענין יזכר נא הסופר הנכבד הזה, כי גם הוא חולק על הקיצוניות אי״ר בספר, ואם כן אפשר מאד, כי אחים אנחנו, ואולי קשה אוהב כזה יותר מאויב כמוני. אני רמזתי רק על שנים או שלשה דברים בספר, וגואל־הכבוד הזה מבקש לעקור את הכל: כמה ישאר בספר אם נוציא מתוכו את כל הקיצוניות? איזה חדוש יש ב„הערכה החדשה" בכלל, אם נסיר מעליה את הקיצוניות? מי מאתנו איננו קצת אפיקורוס, קצת בעל חרות, קצת אוהב יופי, קצת עובד אמור וגם מודה במקצת בכבוד הסיף בזמן שהשעה צריכה לכך? מי שלא קרא שיר „דון יואן" קרא „יוגני אניגין" או לכל הפחות „אהבת ציון" ו„התועה בדרכי החיים" שיש בו גם מלחמת שנים. מי שלא קרא כתבי גיגר וצונץ קרא כתבי ד״ר ברנפלד, וגם מי שאינו רגיל לקרוא עניני חקירה קרא „קוצו של יוד" ויתר שירי גארדאן. תמה אני אם יש בדור הזה איש שכל מנהגי אבותיו בידו. הסופר „אפרתי" הודיענו („הדור" גליון 1), כי יש ירחון רכני, „הפלס" שמו, ולפי הנראה מדבריו נוהג דין „שנוי ערכין" גם בעולם ההוא, מלבד שענין הוצאת ירחון בעצמו חדוש הוא. ואם נצא מתחומנו החוצה, ונראינו כרגע, כי זה כמאתים שנה הערכה חדשה מתפתחת שם, ואחת מתמונותיה הנעימות בכללן נשקפת בספר אחינו בעלעמי. ולמה זכתה „הערכה" זו דוקא להקרא חדשה, אם לא בקיצוניותה, שעל כל פנים יש בה יסודות פורעים ומהרסים את כל הטוב אשר ביתר ההערכות, את כל המוסר הטוב אשר יקבלנו גם מי שאיננו מאמין בהן אמונה שלמה? הסופר ההוא מורה בשיטת ה׳ ברדיצבסקי, ומכחיש בקיצוניותה, בשעה שכל עצמה אינה באה אלא בשביל קיצוניותה! הלא בכל פרק ופרק משלשת ספריו האחרונים הוא אך קיצוני, אך כופר בכל, אך הופך עליון לתחתון! יש בו פרק קטן שהוא מלגלג בו על מאמר אגדה. לכאורה שותפים אנחנו בזה. מי מאתנו לא לגלג מימיו על איזו אגדה, כטוב לבו עליו? אבל גם בזה ערך משונה לו. הפרק נחלק לשנים. חציו העתקת חזון ישעיהו על מלך בבל, וחציו השני אגדה אחת בתלמוד על נבוכדנצר. דברי הנביא ערוכים ברוח נקם, ודברי התלמוד במקום ההוא גם הם סופם נקמה, אלא שיש בהם כעין הודאה לנבוכדנצר על התהלה לאלהי ישראל האמורה בשמו בספר דניאל. אחרי האגדה הזאת שיש בה מלת „פסיעות" ישאל המחבר שאלה עמוקה מני שאול: „וכמה פסיעות לאחור פסע אותו העם האומר על שונאיו דברים כאלה?" ומה אענה אני הקורא על שאלה זאת? כמה פסיעות לאחור או לפנים, ימינה או שמאלה, פסעו הרוסים מימי שירת ברדיניו עד ספר „המלחמה והשלום"? כמה פסיעות פסע שיללער מ„דון קרלוס" עד מרים סטוארט? כמה פסיעות פסע ה׳ ברדיצבסקי משאלתו זאת עד הסניגוריא שהוא לומד על טרייטשקע? כמה פסיעות אפסע אני החרד אל המאור שבשתי תורותינו, אם אומר כי על פי הדברים המסורים לנו בפרוש על אדות „נבוכדנצר הרשע", אין לנו כל רשות לקרוא לו „רשע"?

וה׳ ראָזענפעלד ב„המליץ" מה הוא אומר? — „שאלה גדולה נשאלת ואנחנו מתלוצצים!" אבל מה היא השאלה הגדולה שהוא שואל, הוא ולא אחר? אי זה מקומה בין הקינות והמשלים אשר בספר? השאלה בכללה, כפי שאנו יודעים אותה מכבר, אין לה פתרון אחר בעולם המעשה, זולתי ידיעה לכבד איש את דעות רעהו, גם בשעה שהן לא לפי רוחו. עבודה לאומית, ביחוד בשעה שהעם נתון בצרה גדולה, אי אפשר לעסוק בה בלל למי שאין בו מדה זאת. והמחבר הזה לקח לו שיטה, שעוד לא הכריעו בה חכמים, אם ראויה היא לשם זה, שיטה שלא הוברר כל צרכה ואין לה כל מקום עוד בעולם המעשה, שיטה שהיא חשודה מאד בעון רציצת דלים וגזל משפט עניי העם, שיטה שעל כל פנים אי אפשר לה שתהיה בימינו לעינינו לקנין עם שלם, יהיה מי שיהיה, ואותה הוא כורך קצת עם רעיון הלאומיות, — אף על פי שהרעיון הזה בכלל אינו נכנס בה אלא בדוחק גדול, קל וחומר ללאומיותנו העומדת בנס ודורשת קרבנות גדולים או קטנים, שגם זה אינו עולה יפה על פי רוח השיטה הזאת — ועל יסוד רעוע ומסוכן כזה הוא מחריב עולמות בקינות ובמליצות, שכל מלה ומלה בהן תשובתה בצדה, — על איזו שאלה איפוא אנחנו חיבים להשיב בכובד ראש?

הנה הוא אומר: „אין אנחנו רשאים כלל לעצור בעד תאותינו". האין זה לועג לרש? אין רגע, אשר אינני אנוס בו לעצור בעד איזו תאוה, והוא אומר לי „אינני רשאי" וגם לא יפרש לי כראוי, מפני מה אסרה תורתו דבר זה. תמול באתי אל בית רעי, והבית טוב ויפה ונחמד, ובבית מצאתי את אשת רעי זה, והיא גם היא טובה ויפה ונחמדה, ואעבור כרגע על אזהרה אחת שהיא שתים, על כל חצי הפסוק הידוע „לא תחמוד" שבעשרת הדברות. אחר זכרתי את הפסוק ולא נתקררה דעתי, אחר כן זכרתי את אזהרת „אין אנחנו רשאים כלל" ואצחק בקרבי ומיד נתקררה דעתי. באותה שעה למדתי שלשה דברים: למדתי שאין הלכה כסופר הקדמון האומר, כי החמדה באה על ידי האזהרה ולא קודם לה, ולמדתי כי הלאו דלא תחמוד כדאי וראוי הוא להתרגל בו, ולמדתי כי אזהרת „אין אנחנו רשאים" היא גזרה שאין רוב הצבור בזמן הזה יכול לעמוד בה בשום אופן. בדבר הבית הרבה שלוחים לרעי לעצור ברוחי, ובדבר האשה יש עוד עכוב גדול מזה: בדבר הבית יפריעוני שופטים ושוטרים, אך הבית בעצמו לא יעמד לשטן לי, אבל אשת רעי... מי יודע משכיות לבב יעלת חן אשר כזאת? „הנה הוא מוסיף להתלוצץ, אות הוא כי איננו מבין..." לאט לי, אדוני. גם כי יבואו כל חכמי מזרח ומערב לא יטוני מדעתי, כי באמת אין אדם רשאי כלל למלאות איזו תאוה מתאותיו בלי חשב דרכו מעט, אלא שאין לדון כל אדם במדת הדין לבד. אין אדם רשאי גם לשלוח ידו אל פתו בטרם יתבונן היטב בידיו וכפתו. דוקא בשעה שהאדם עיף וצמא למים מאד עליו לשתות מעט מעט, או טוב מזה להמתין שעה אחת עד שיצטנן, וכן בכל דבר. גם בהמה, חיה ועוף יודעים, כי אין ברגליו נופל ברעה. מפני מה נקרא שועל פקח שבחיות? מפני שהוא יודע לבחר ברעב בשעה שבשר נתון לפניו ואין לו בלתי אם לאחז בו... ולהתפש בכף. גם אם כל הדינים יהיו בטלים, בין שתהא כל העדה כעדת דבורים בכורת, בין שיהיו כלם „עליונים" — דבר זה אינני מבין באמת, והנני מודה בזה נגד כל אחי — לאו דלא תחמוד אינו בטל לעולם.

כמדומה לי, כי עיקר שיטת ה׳ ברדיצבסקי הוא המאמר: „חפצים אנחנו להיות יהודים בלי שום תנאי". אבל המאמר הזה מוקשה יותר מכל הכתוב בארבעת ספריו. היש דבר בעולם שאין לו איזה גדר מדויק או בלתי מדויק? איש אשכנזי יכול לאמר: „אשכנזי אני בלי שום תנאי", וגם זה רק בשעת שלום ורק אם איננו עוסק מעט בהגיון, כי מצד ההגיון, אין מאמר זה נכון בכל אופן שיהיה. אך האשכנזי הפשוט די לו בזה שהוא מדבר אשכנזית ויושב בעיר אשכנזית ואוהב „פינקטליכקייט", „געמיטהליכקייט" ושכר, ואינו חייב לתת דין וחשבון לנפשו במה הוא אשכנזי. אבל היהודי, ובפרט יהודי שקנה חכמה במדה מרובה וחרות במדה מרובה, הלא אי אפשר לו לבלתי דעת ולבלתי הרגיש, כי הויה זו בעצמה תנאי היא, וכי יהדות בלי כל תנאי יש בה מעין פסיק רישיה ולא ימות!

ומה היא הלצנות האסורה שהשתמשתי כה? האין הדברים מכונים למדי לדברי הספר והצעירים העוסקים בהפצתו? הבאמת גדול יום שנאמר בו: „נבער הכל מקרבנו" מיום שנתנה בו תורה לישראל? האם לא לצחוק היא עבודת צעירים באלה, כי יקוננו על עלבונה של מצות שפיכות דמים? וסוף סוף הלא אין זה אלא חקוי גם בלי כל שנוי מקורי, בלי כל אות מחשבה חפשית באמת. אם יש באשכנז חברי צעירים יועצים לשוב אל מנהגיהם שהיו להם לפני מתן תורתם, גם אנחנו מושבעים ועומדים לחלום על אדות הימים שלפני מתן תורתנו? הן תורתם נתנה להם, ותורתנו נולדה וגדלה בתוכנו. זמן מתן תורתם הוא לפני אלף שנים או מעט יותר, וזמן מתן תורתנו לפני שלשת אלפי שנה ועוד מאות שנות הריון ולדה. חייהם קודמים לתורה, וחיינו נקלעים בהתפתחות התורה בדרך אשר אין לדעת מי קודם למי ומי הוליד את מי. ובכלל האפשר ליהודי להיות לאומי קצת או הרבה ולבלתי הבין ולבלתי ראות, כי סוף סוף „אין לנו שיור אלא התורה הזאת"?

לא, אדוני. לא אחזור מדברי הראשונים ואינני מקבל את הנזיפה.

י. א. טריווש.

Verlag „Achiasaf". — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

חברת אחיאסף.

מפני סבות שאינן תלויות בנו נפסקה באמצע הוצאת הספר הנכבד „תולדות השלמת האדם". הספר הזה בצאתו לאור משך עליו את עיני הקהל העברי כדבר חדש ויקר אשר לא היה עוד בספרותנו, וכאשר חדל לצאת רבו השואלים ודורשים: „מתי יחל לצאת עוד הפעם. בהרגישנו את הובתנו לקוראי הספר ובחפצנו לתת לעם תורה שלמה בתולדות הקולטורה האנושית, הוצאנו לאור את

הכרך השלישי

מן

„תולדות השלמת האדם"

מאת יוליוס ליפפערט. תרגום דוד פרישמאן.

תורת תולדות הקולטורא תדרוש ותחקור את פרטי החזיונות בהתפתחות בני האדם והשתלשלותם. בהמשך דורות וזמנים רבים מיום היות האדם על הארץ עד ימי הדורות האחרונים. ובעוד אשר דברי הימים הכוללים ישימו לפנינו בלתי את הקורות והמאורעות כשהם לעצמם, יברר לנו ס׳ תולדות השלמת האדם או הקולטורה גם את הסבות אשר הולידו את הקורות והמאורעות ההם. ס׳ תולדות הקולטורה מתחיל מהזמן בטרם החלה התקופה ההיסטורית ומתאר לפנינו את האדם הקדמוני בכל פשטותו וגסותו ועד עלותו על המדרגה שהוא עומד עליה כיום הזה. כל סדרי חיי האדם מני אז ועד הנה יעברו לפנינו. דירת האדם, ארחות חייו, מלבושיו, כליו והפציו, אכלו ומשקהו, מנהגיו ומשפטיו דבר יום ביומו, חקותיו ותורותיו, אמונתו ודתו, השקפותיו ואמונותיו הטפליות, דמיונותיו, והוותיו אשר היו לו בכל זמן וזמן, וגם הסבות אשר המריצו את האדם לשנות ולהחליף את כל אלה. כן יעברו לפנינו במחזה יבנים תקופות שונות: זמן האבן המתכת וכו׳ עד כי נגיע אל התקופה ההיסטורית; ארצות שונות ועמים שונים: ארץ חינה, הודו וארם נהרים, כנען ומצרים, יון ואיטליא ועד כי נבוא אל פרקי הקולטורא אשר עברו עליהם גויי אירופה למן הימים ההם ועד היום הזה.

אך למותר הוא לדבר ע״ד חין ערך הספר תולדות הקולטורה בכלל וע״ד ספרו של ליפפערט היוצא על ירינו בפרט, כי נודע ומהולל שמו בכל הלשונות אשר נעתק אליהן, ואיננו צריך לעדותנו. גם ההעתקה אשר נעשתה בידי אמן נפלא כדוד פרישמאן מצטינת בסגנונה ונעמה. בכלל עמל המתרגם להסביר ולבאר כל דבר ודבר ויבחר בלשון חכמים פשוטה וקלה, צחה ומדויקה.

וזה תוכן עניני הכרך השלישי בקצרה:

התפתחות סדרי החיים בתוך המשפחה הראשונה.

שני פרקים (צד 1—28): המשפחה הראשונה וצורותיה, ראשית השתנות סדרי החיים, ההגבלות הראשונות ברככי האישות, מופתים על פי השבטים הפראים בדורותינו, מופתים על פי מנהגי עבודת הקדש, מנהגים שונים אצל שבטים שונים.

צורות החברה בתקופת זכות האם.

ארבעה פרקים (29—92): מושג ממשלת האם והגבלתו, כרית נשואין משפט הנשים אצל שבטי ההודים הצפוניים, ישן וחדש, גבורת מלחמה וממשלת נשים, ראשית ההתפתחות נשואי חוץ, סימני ממשלה של נשים, התפתחות ספורי האגדות, הכנת המגן המוטלת על האיש, תפיסת בית נבדלת ונפרדת, חלוקת העבודה אצל העסקימים, על אדמת גרמניה.

התחלת ממשלת הגברים וזכות האב.

ארבעה פרקים (93—164): התחלת ממשלת הגברים וזכות האב, הוראות שונות למושג „אב", סדרי הכרה חדשים, מושג שם „משפחה", סדרי חיי הרועים הנודדים וסדרי חיי בני הגזע האדום, קנין הבעל, מיני נשואים שונים, אופנים שונים של נשואי חוץ, נשואים על פי גורל, החותנת והחתן, תשמיש וחזקה, השפעה על זכות האב, נשואים על פי קנין, קנין הנשים אצל היהודים, בני-שם המערביים ובני הגזע האדום, ספר הכריתות וערכו, קנין, משיכה וחזקה, נשואי קנין אצל הסלוים, „נשואים של חירות" אצל הרומאים, טהרת המדות אצל הפנויה ואצל הנשואה, אמצעים לשמירת האשה, ההסגר, הפנויה אצל שבטים שונים, אגודות החתון, בני יעקב ובני שכם, אגודת החיתון אצל הרומאים, חתון אצל הברהמנים, הרומאים והיונים, מנהגים שונים ומקורם.

ראשי מנהגים של חגי החתונות והנימוסים הנלוים עליהם.

שני פרקים (165—191): סעודה של חתונה, אמונות הרוחות והאלים שבביה, פריון הבת, הכלה ביציאתה והכלה בכניסתה, נטיעת עצים ואשרות, מנהגי קנין חזקה, תקיעת כף, הריכה על הרגל, גזיזת השערות וכסוין, ערבוב דם.

המעונות והבתים.

שלשה פרקים (192—242): מקום האש, ציוני חול וקדש, אבן ישראל ורועה האבן הזאת, קברים ובתי מקדש ואחוזות ארץ, מלאכת הבנין אצל הפיניקים ואצל בני שם ואצל המצריים, בנין האולם אצל היונים, „שופטים ושוטרים התן לך בכל שעריך", הבית הסגור, הבנין העגול ברוב ארצות אירופא, שרידי הבנינים הטרויא בית הלשכה וחדרי המשכב אצל היונים, המזבח, „גומץ לקרבנות", בית במקדש בירושלים, מזבח הקטרת שלחן, לחם הפנים והמנורות בתור פסיעה לפנים, קברות המלכים בתוך המקדש, האטריום הרומי, ספסל, מטה, ארון ושלח בתור דבר אחר, התפתחות הבית בכפרים והתפתחות הבית בערים, התפתחות מלאכת הבניה והשפעותיה על סדרי החיים, הבית בתור נחלת גבר.

תשמישי מיני מתכת והשפעותיהם.

שני פרקים (243—266): אחדות האדם כפי שהיתה וכפי שתהיה, מיני המתכת והאיש והאשה, חלוקת העבודה, חרשת הברזל אצל הפיניקיים, המצריים והאשוריים, החרשים אצל בני ישראל, מיני מתכת שונים, איך הגיעו בני אדם למלאכת ההתכה? מלאכת הברזל באירופא, העטרוסקים והמתכת, מי המציא את הנחשת המוצהב? הנחשת המוצהב אצל עמים שונים, המתכת ותאות הקישוט.

התפתחות עבודת הקדש ומושגי האמונות.

שלשה פרקים (267—310): עבודת הקדש המונעת והעוצרת והשתלשלותה, האדם הטבעי ויחוסו להמתים, תענית ושבת, מנהגי אבלות, תחבולות להבריח את הרוחות הרעות, המים בתור תרופה, האש בתור שמירה מן המזיקים, מלחמת הדת והפרנסה, עבודת הקרבנות, מושג האלהים, רבוי האלהים אצל היונים, התפתחות אחדות האלהים אצל בני ישראל, אלהים שונים, עבודת אבות, שרפת המתים, שתי מפלגות של אלים, הוית האדם לאלהים, נקבות בתור אלילים, אמהות קדושות וממשלתן, הודו ואלהיה, האלהים והתפתחות סדרי החברה, שמות אלהים, התפתחות האגדות, היונים ויחוסם למושגי האלהים, מושגי האלהים אצל הרומאים.

האדם וגופו ביחוסו לעבודת-הקדש.

שלשה פרקים (317—368): האלמנה ואלמנותה, קרבנות אדם, קניבליות, היחס שבין אכילת בשר האדם ועבודת הקדש, סימני אנתרופופגיא אצל העמים הנאורים. אכילת בשר הילדים אצל שבטים שונים, האנתרופופגיא נמצאה בהכרח אצל כל אומה ומדינה, אנתרופופגיא בתור קרבן אדם, קרבן אדם אצל שבטים שונים. המצריים וקרבן הילדים, קרבן הילדים אצל הפיניקיים ואצל בני ישראל עלילת דם על יהודים ונוצרים, פריון הבן אצל שבטים שונים, עקדת יצחק, קרבן פסח, אות ברית, מילה, פדיון על ידי דם, לוים במקום בכורים.

דמיונות עבודת הקודש לפי תקוני סדרי החברה.

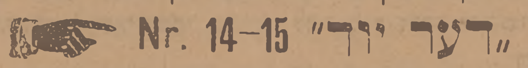
שלשה פרקים (369—412): תשמישי הדם בכלל, מנהג „כריתת הראש", האבל הרג נפש, הקפת פאת הראש ופאת הזקן לסימן אבלות, שרט לנפש, זרקת אפר על הראש, דם הברית אצל עמים מתוקנים, אצל הרומאים, בני ישראל ודם הברית, דעת הרמב״ם, שאלת הדם במדרגת ממשלת האב, המילה, אות ברית קדש וזמן עשיתו, גר שמתגייר, מנהג ברית קדש אצל שבטים שונים, העבדים ואזנם הנרצעת, אלהי הנכר והנזמים, כתבת קעקע אצל שבטים שונים, קדושת הרצועה אצל הפרסים, תפילין וציצית, ברית קדש אצל היונים, המיסטריות אצל היונים, „בעלי סוד" אצל היונים, ברית קדש אצל הרומאים, שרידי אותות אצל הגרמנים, החגורה והקרחת, התפתחות אגודת ברית והשפעתה על סדרי החברה, ראשית השלום, התרחבות תחומי השלום, שלום אלהים, שלום המלך ושלום הארץ.

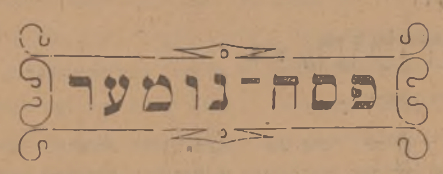
מחיר הפרק השלישי 1,80 רו״כ ועם פארטא 2 רו״כ. מכורך 2,10 רו״כ ועם פארטא 2,40 רו״כ.

Товариество „Ахіасафъ", Варшава.

עס איז הערויס פון דרוק

און צושיקט צו די אבאנענטען

אינהאלט:

פסח.	ר. א. ב.
פאר פסח אמאל און היינט.	מ. ל. ליליענבלום.
פסח׳דיגע נעדאנקען.	פאביוס שאך.
שכנא (א קאטאַס).	ל. פ־ץ.
דער סדר, ערצעהלונג.	מ. ספעקטאר.
צוויי וועלטען	דוד פינסקי.
*** נעדיכט.	דוד פרישמאן.
די יודען אין מצרים.	י. ל.
אויף פסח, ערצעהלונג.	מ. לאזאר־עוו.
צוויי סדרים, סקיצע.	אברהם זיננער.
אליהו הנביא, ערצעהלונג.	ישעיהו לערנער.
די הגדה און די קניידליך.	א. ל. לעווינסקי.
צום בילד.	
א פערשטעהרטער פסח, פעליעטאָן.	שלום עליכם.

אבאנאמענט פרייז: אין עסטעררייך־אונגארן: יעהרליך 12 קראָנען, האלב־יעהרליך 6 קראָנען, פיערטעליעהרליך 3 קראָנען. אין רוסלאַנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאנד: יעהרליך 10 מארק, ארץ ישראל: 12 פראנק, אנדערע לענדער 15 פראנק, אמעריקא און ענגלאנד 10 שילינג.

Издательство Ахiасафъ, Варшава.

השלח

מכתב-עתי הדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המו״ל: חברת „אחיאסף״. העורך: אשר גינצבורג.

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת השלישית

וזה תוכן עניניה:

א) שאלת ארץ ישראל (א. בתי הספר ביפו, סוף).	אחד העם.
ב) התלמוד (סקירה כללית).	תלמודי.
ג) שמואל דוד לוצאטו (למלאות מאה שנה מיום הולדו, המשך).	יוסף קלויזנר.
ד) שלמה מימון (זכרון לחכם).	ד״ר ש. ברנפלד.
ה נידע הדבר (ציור).	י. ברשדסקי.
ו) במשמרה השלישית (שיר).	בן ציון.
ז) קהלות יע ב (יא).	ד״ר ב—ד.
ח) מכתב מרוסיא (א).	אבא.
ט) השקפה כללית (XI).	עברי.
י) רועים ועדריהם (ג).	מ. חשמונאי.
יא) ילקוט קטן (לח).	אחד העם.
יב) מחשבות ומעשים (XXII).	רבי קרוב.
יג) ענינים שונים (על אדות הנקיד. מ. ב — מכתב אל העורך.	דוד כהנא.
יד) ידיעות ספרותיות.	

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 רו״כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען, באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק.

לחצי שנה: חצי המחיר הנ״ל.

להחותמים על „השלח" ו„הדור" ביחד יוזל המחיר בשני רו״כ, וישלמו, לשנה 10 רו״כ, לחצי שנה 5 רו״כ, לרבע 2.50 רו״כ.

כתבת השלח:

Издательство „Ахiасафъ", Варшава.

יצא לאור

אוצר לשון חכמים

יכיל שפעת דברי הפץ שנאמרו מפי רז״ל בהלכות ואגדות, נאמיהם והידותם, משליהם ומשלי העם, המפוזרים בש״ס בבלי וירושלמי, בספרא וספרי, בתוספתא ובמכילתא, באבות דרבי נתן ובפסיקתות ובמסכתות הקטנות, במדרשי רבה ותנחומא ובשאר המדרשים וגם בזהר ותקוני הזהר. — כלם נקבצו ובאו הנה מסודרים על פי אלפא ביתא ומסומנים בציוני המספר עם מראה מקומות, מקורם ומוצאם ותרגום המלות הזרות מלשונות יון ורומי. גם נתוספו להרבה מאמרים דוגמאות מן משלי הרומאים, הצרפתים, האשכנזים, הרוסים והפולנים ככתבם וכלשונם, ועל כל אלה נוסף גם באור קצר מספיק והערות מועילות להבנת כמה מאמרי רז״ל

מאת **קלמן אביגדור פערלא.**

נמצא להמכר אצל „חברת אחיאסף", ווארשא.

מחירו 1,50 רו״כ, עם פארטא 1,70 רו״כ.

Издательство „Ахiасафъ", Варшава.

WYSZŁY Z DRUKU

nakładem

Towarzystwa „ACHIASAF"

Dr. L. PINSKIER, Samowyzwolenie.

Cena 25 Kop.

Dr. THEODOR HERZL,

Mowy ze zjazdów syonistycznych.

Cena 25 Kop.

Dr. MAX NORDAU,

Mowy ze zjazdów syonistycznych.

Cena 40 Kop.

ACHAD-HAAM, Niewolnicy swobody.

Cena 20 Kop.

ACHAD-HAAM, Po za obozem syonistów.

Cena 20 Kop,

Ares: Wydawnictwo „ACHIASAF" Warszawa, Twarda Nr. 6.

ה׳ אנדרסן

ספורים והגדות

כתובים עברית עם פתח דבר מאת **דוד פרישמאן.**

ספר מקרא מיוחד לגדולים ולקטנים.

כל מכה״ע העברים מלאו פיהם תהלת, ויגידו פה אחד כי הספר הזה חזון יקר הוא בספרותנו בלשונו הצחה וברעיוניו הנעלים

מחירו 60 קאפ׳ ועם פארטא 70 קאפ.

מכורך ביפי והדר עם פארטא 1 רו.

Verlag „ACHIASAF" Warschau